

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

Opatření ukládaná v trestním řízení proti mladistvým

Diplomová práce

Vedoucí práce:
JUDr. Ing. Daniel Prouza Ph.D.

Autor:
Bc. Erika Jarošová

Datum odevzdání práce:
17.08.2009

Abstrakt - Opatření ukládaná v trestním řízení proti mladistvým

Zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, nově upravil trestní řízení nad mladistvými a do trestní praxe zavedl zcela nové způsoby sankcionování mladistvých pachatelů, resp. zavedl mnoho nových opatření, která je možno jako trest za spáchané provinění uložit včetně možností alternativního řešení spáchaného provinění. Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část seznamuje s možnými řešeními a přístupy při ukládání opatření v trestním řízení u mladistvých pachatelů včetně jejich teoretických východisek. Empirická část pak mapuje poměr opatření uložených orgány činných v trestním řízení v přípravném řízení a opatření uložených soudem pro mládež, dále zpřehledňuje všechna řešení trestních věcí mladistvých, přičemž kvantitativní výzkum byl zaměřen na soudní okres Strakonice a časové období let 2004 až 2008. S cíli výzkumu korelovaly i hypotézy, při jejichž stanovení jsem vycházela především z mých zkušeností z praxe sociální kurátorky pro mládež. Z výzkumu vyplývá, že ve sledovaném období v 64 % případů o trestní věci mladistvých rozhodoval přímo soud pro mládež, pouze 36 % případů mladistvých pachatelů ukončily orgány činné v trestním řízení již v přípravném řízení. Druhá část výzkumu dokazuje, že nejčastěji využívanými opatřeními byla s 54 % opatření trestní, alternativním způsobem bylo vyřešeno 44 % případů trestních věcí mladistvých, kdežto výchovná opatření byla uložena pouze u 2 % mladistvých pachatelů a ochranná opatření nebyla použita vůbec. Diplomová práce měla nastínit, zda je naplňován smysl zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Její závěry jsou určeny odborné veřejnosti a všem zájemcům o otázky trestního práva, trestního řízení a delikvence mládeže.

Abstract - Measures administered against juveniles in criminal proceedings

Act no. 218/2003 Coll. on liability of juveniles for illegal acts and on juvenile justice established new rules in criminal proceedings with juveniles and introduced brand new methods of sanctioning juvenile delinquents in criminal processes, specifically it introduced a number of new measures which can be administered as punishments for wrongdoings including the possibility of alternative solutions to committed wrongful acts. The degree work is divided into two parts. The theoretical portion provides information about potential solutions and approaches when measures are administered in criminal proceedings with juvenile offenders including the theoretical background. The empirical portion maps out the ratio of measures administered by prosecuting and adjudicating bodies in pre-trial proceedings and measures administered by juvenile courts; the degree work also summarizes all solutions to criminal matters related to juveniles; the quantitative research focused on the District Court in Strakonice during the period of 2004 and 2008. The objectives of the research correlated with hypotheses which the author based on her experience gained in her job as a juvenile social probation officer. The research showed that during the monitored period 64% of juvenile criminal issues were resolved directly by the juvenile court and only 36% of acts committed by juvenile delinquents were closed by prosecuting and adjudicating bodies during pre-trial proceedings. The second portion of the research proved that the most frequently utilized measures – 54% - were criminal sanctions; 44% of juvenile criminal cases were solved by means of alternative measures, while reformatory measures were administered only to 2% of juvenile delinquents and protective measures were not utilized at all. The degree work was intended to briefly demonstrate whether the purpose of the Act on juvenile justice is fulfilled. Its conclusions are intended for professional public and for all people who are interested in criminal law, criminal proceedings and juvenile delinquency.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Opatření ukládaná v trestním řízení proti mladistvým vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 17.08 .2009

.....

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce, panu JUDr. Ing. Danielu Prouzovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky při vedení této diplomové práce. Také chci poděkovat všem spolustudentům za bezvadnou spolupráci a psychickou podporu v průběhu celého studia.

Obsah:

ÚVOD	9
1. SOUČASNÝ STAV	11
1.1 TREST A TRESTÁNÍ	11
1.1.1 Účel trestu	11
1.2 KRIMINALITA MLÁDEŽE	13
1.2.1 Příčiny kriminality mládeže	13
1.2.2 Trestněprávní odpovědnost mládeže na území ČR a její vývoj	14
1.3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	16
1.3.1 Základní pojmy	18
1.3.1.a Provinění	18
1.3.1.b Mladistvý	19
1.3.1.c Opatření	19
1.3.2 Řízení v trestních věcech mladistvých	20
1.3.2.a Stádia řízení v trestních věcech mladistvých	20
1.3.2.b Přípravné řízení	21
1.3.2.c Řízení před soudem pro mládež	21
1.4 OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM	23
1.4.1 Řešení trestné činnosti mládeže	23
1.4.2 Druhy opatření	24
1.4.3 Výchovní opatření	25
1.4.3.a Dohled probačního úředníka	26
1.4.3.b Probační program	27
1.4.3.c Výchovní povinnosti	27
1.4.3.d Výchovní omezení	28
1.4.3.e Napomenutí s výstrahou	28
1.4.4 Ochranná opatření	29
1.4.4.a Ochranné léčení	29

1.4.4.b	Zabezpečovací detence	30
1.4.4.c	Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty	30
1.4.4.d	Ochranná výchova	30
1.4.5	Trestní opatření	31
1.4.5.a	Obecně prospěšné práce	32
1.4.5.b	Zákaz činnosti	33
1.4.5.c	Vyhoštění	33
1.4.5.d	Peněžitá opatření	34
1.4.5.e	Peněžitá opatření s podmíněným odkladem	34
1.4.5.f	Odnětí svobody podmíněné odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněné odložené na zkušební dobu s dohledem	35
1.4.5.g	Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody	36
1.4.5.h	Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	36
1.4.6	Upuštění od uložení opatření	36
1.4.6.a	Podmínky pro upuštění od uložení opatření	37
1.4.7	Podmíněné upuštění od uložení opatření	38
1.5	ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TREST. VĚCÍ MLADISTVÝCH	39
1.5.1	Alternativy v trestním řízení – zvláštní způsoby řízení vůči mladistvým	39
1.5.2	Podmíněné zastavení trestního stíhání	40
1.5.2.a	Podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání	41
1.5.3	Narovnání	42
1.5.3.a	Podmínky narovnání	42
1.5.4	Odstoupení od trestního stíhání	43
1.6	PRÁVNÍ NÁSLEDKY PROVINĚNÍ MLADISTVÉHO	44
1.7	INSTITUTE ČINNÉ NA POLI TRESTNÍHO ŘÍZENÍ PROTI MLADISTVÝM	45
1.7.1	Probační a mediační služba ČR	45
1.7.1.a	Mediace	46
1.7.1.b	Probace	47

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	49
2.1 Definování problému	49
2.2 Výzkumné cíle	49
2.3 Hypotézy	50
3. METODIKA	51
3.1 Metodika výzkumu	51
3.2 Charakteristika souboru	51
4. VÝSLEDKY	53
4.1 Ověření hypotézy č. 1	53
4.2 Ověření hypotézy č. 2	60
5. DISKUZE	66
6. ZÁVĚR	72
7. KLÍČOVÁ SLOVA	75
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
9. PŘÍLOHY	81

ÚVOD

Již šestým rokem je účinný zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zkráceně také nazývaný zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Tento právní předpis zcela nově upravil řízení ve věcech mladistvých, zásady odpovědnosti a sankcionování mládeže za protiprávní činy. Zákon vznikl od roku 1997 a byl reakcí na potřebu samostatně se zabývat trestnou činností mládeže s ohledem na zvláštnosti kriminality dospívajících, protože podíl dětí a mladistvých na celkové kriminalitě ve společnosti vyvolával a stále vyvolává pozornost a znepokojení.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází z filozofie, že delikventnímu chování mládeže je třeba čelit především metodami pozitivního působení. Výběr vhodné sankce má přispět k žádoucímu sociálnímu vývoji dospívajícího a tím i snížit riziko jeho další kriminální kariéry. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže proto zavedl do praxe celou řadu nových institutů a opatření, která mají umožnit zvolení nejvhodnější sankce.

Jako pracovnice sociálně – právní ochrany dětí, resp. kurátorka pro mládež se účastním celého trestního řízení proti mladistvým pachatelům. V řízení před soudem pro mládež mám procesní postavení účastníka tohoto řízení a mohu se vyjadřovat a navrhopvat uložení sankce za spáchaný čin. V praxi se setkávám s tím, že nejsou zdaleka využívány všechny možnosti postihů, které zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí, také jsem zaregistrovala, že není příliš často přistupováno k alternativním způsobům řešení trestné činnosti mladistvých.

Opatření uplatňovaná jako reakce na provinění spáchané mládeží by měla mít smíšenou povahu, měla by zahrnovat prvky výchovné, léčebně-ochranné, ale i ty, které zabezpečující ochranu sociálního okolí prostřednictvím kontroly, dohledu a výjimečně i izolace.

Zjistila jsem, že všechny instituce zainteresované v trestním řízení proti mladistvým sice vedou své statistické přehledy, které se týkají agendy jednotlivých organizací, nikde však nejsou shrnuty či souhrnně zmapovány poměry jednotlivých uložených opatření.

Má diplomová práce by měla zpřehlednit současnou praxi v řešení trestních věcí mladistvých v soudním okrese Strakonice za dobu pětileté účinnosti zákona. Její závěry by měly být určeny zejména soudcům soudů pro mládež, státním zástupcům, probačním úředníkům, zaměstnancům orgánů sociálně-právní ochrany dětí, advokátům a všem zájemcům o otázky trestního práva, trestního řízení a delikvence mládeže. Výzkumné závěry práce by měly nastínit, zda je vůbec naplňován účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 TREST A TRESTÁNÍ

Každá lidská společnost si vytváří systém způsobů reagování na situace, kdy nejsou dodržovány společenské normy nebo pokud dochází k jejich porušování. Reakce státu na trestnou činnost pachatelů, názory na tresty a způsoby trestání, postoj k pachatelům trestné činnosti a způsoby zacházení s nimi vždy odráží kulturní a ekonomickou úroveň společnosti, zároveň vztah společnosti k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám. Ze způsobu reagování dané společnosti na trestné činy pak vychází celý systém sankcí reprezentovaný trestním právem.

V trestním právu jsou obsaženy nejpodstatnější hodnoty společnosti chráněné státem. Pokud jedinec tyto hodnoty porušuje, na jeho chování je pak reagováno trestem, který Černíková vymezuje jako opatření státního donucení, ukládané jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli a které vyslovuje společenské odsouzení trestného činu a jeho pachatele.

Účel trestu se v historickém vývoji společnosti proměňuje a nově koncipuje v závislosti na právním vědomí společnosti, je ovlivňován převládajícím filozofickým směrem a pochopitelně ekonomickou a politickou situací.¹

1.1.1 Účel trestu

Náš trestní zákon je vybudován na koncepci tzv. smíšené teorie, která jak upřesňuje Černíková, spojuje myšlenky odplatné a účelové funkce trestu, tedy že trest má trestným činům předcházet a zároveň působit na pachatele již spáchaného trestného činu.

¹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: kriminologický pohled na terciární prevenci*, 2003. s. 23 – 25.

Účelem trestu v podmínkách České republiky je proto ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránění pachateli v dalším páchání trestné činnosti, výchova pachatele k tomu, aby vedl řádný život a výchovné působení na ostatní členy společnosti.²

² ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: kriminologický pohled na terciární prevenci*, 2003. s. 25 – 26.

1.2 KRIMINALITA MLÁDEŽE

Zoubková vysvětluje pojem kriminalita neboli zločinnost jako úhrn sociálně škodlivých jevů, které jsou stanoveny v trestních kodexech. Co se týče kriminality mládeže, jde o výrazně multidisciplinární problematiku, která se dotýká jak věd normativních tak společenských.³

Kriminalita je považována za druh sociálně patologického chování, které je nepřipustné a je tedy i sankcionováno trestním právem. Dubský a Urban upřesňují, že pod pojmem kriminalita rozumíme výskyt trestného nebo kriminálního chování, který vyjadřuje souhrn trestných činů, spáchaných ve společnosti v určitém časovém období. Kriminalita je pak vymezena platným trestním právem, které stanoví, jaké protisociální chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.⁴

1.2.1 Příčiny kriminality mládeže

Hovoříme-li o kriminalitě páchané mládeží, resp. nezletilými a mladistvými, uvádí Marešová několik příčin, které vedou k protiprávnímu chování mládeže.

Mezi prvními jmenuje *příčiny závislé na stavu společnosti a její patologii*. Tyto příčiny lze v rámci společenských změn relativně dobře ovlivňovat. Jde například o negativní jevy v rodině závislé na mravní úrovni společnosti, negativní jevy ve škole a ve vzdělávacím a výchovném procesu, nevhodné využívání volného času apod.

Dalším jevem ovlivňujícím kriminalitu mládeže jsou *příčiny závislé na problémech spojených s dospíváním jedinců*, tj. s poruchami chování podmíněných pubertální a adolescentní nevyrovnaností, projevy generačního osamostatnění, vzdoru. Do této skupiny lze zahrnout i například závadové působení referenční skupiny vrstevníků na jedince.

V neposlední řadě je třeba zařadit *příčiny související s novými či staronovými jevy v současné společnosti*. Z této skupiny vybírám jako příklady prohlubující

³ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kontorola kriminality mládeže*, 2002. s. 10 – 13.

⁴ DUBSKÝ, J., URBAN, L. *Sociální deviace*, 2005. s. 47.

se neschopnost mladých lidí odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu nebo neschopnost vzdát se některých potřeb, potřeba prosadit se ve skupině vrstevníků, nekritičnost k vlastnímu chování, pocit nudy, strach z nápadné odlišnosti od vrstevníků apod.⁵

Matoušek s Kroftovou se pak snaží poukázat na příčiny delikvence u mladistvých z hlediska několika vědeckých disciplín. Podle těchto disciplín není kriminalita mládeže homogenní kategorií. Její příčiny lze nalézt jak v osobnosti dítěte, kdy svou roli může hrát např. dědičnost, tak v jeho rodině a výchově, ve škole, v partě, resp. skupině vrstevníků atd.⁶

1.2.2 Trestněprávní odpovědnost mládeže na území ČR a její vývoj

Posuzování trestněprávní odpovědnosti mládeže bylo již od dob panování Marie Terezie spojeno s věkem delikventa. Hrdelní řád Marie Terezie z roku 1768 byl prvním rakouským hrdelním řádem, který měl význam pro trestní soudnictví nad nedospělými. Šubrt upřesňuje, že hrdelní řád označoval věk do 16 let za polehčující okolnost, přičemž pro oblast trestního práva byla v řádu rozlišena tři věková období - dětství (do 7. roku věku), nedospělost (do 14. roku věku) a věk mladistvý (do 16. roku). Hrdelní řád Marie Terezie platil na našem území až do roku 1950, příslušná ustanovení týkající se mladistvých platila pouze do roku 1931.

V roce 1931 nabyl účinnosti zákon číslo 48 o trestním soudnictví nad mládeží, jehož zásadou bylo mladistvé co nejméně trestat a co nejvíce vychovávat, a pokud již bylo nutné trestat, tak i samotný trest měl mít výchovný charakter a měl by vést k polepšení mladistvého. Tento prvorepublikový zákon však platil pouze osm let do roku 1938, a dále pak od roku 1945 do roku 1950, kdy byl zcela bez náhrady zrušen novým trestním zákonem, který již samostatně nepojednával o trestním soudnictví nad mládeží.

⁵ MAREŠOVÁ, A. *Příčiny a podmínky kriminality mládeže*, 2007. s. 14 – 17.

⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, I. *Mládež a delikvence*, 2003. s. 5 – 19.

Až po 63 letech, v roce 2003, došlo k přijetí současného zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon číslo 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže nabył účinnosti dnem 1. ledna 2004.⁷

Kriminalita mládeže patří zvláště v posledních letech k závažnému společenskému problému. Podle Chromého docházelo od roku 1989 ke značnému nárůstu trestné činnosti a to nejen u dospělých pachatelů, ale i u mládeže. Současná generace dětí dospívá rychleji, také po fyzické stránce je daleko dříve vyspělá. Pro vývoj trestné činnosti devadesátých let v České republice byly charakteristické kvalitativní a kvantitativní změny v kriminalitě dětí a mladistvých, kdy se mládež dopouštěla nejen většího počtu majetkových trestných činů, ale docházelo k nárůstu i násilných útoků. Také proto bylo třeba reagovat na tyto změny, rozšířit možnosti kontinuální práce s mladistvými pachateli trestné činnosti a rozšířit škálu opatření, která byla odpovídající a dostačující reakcí na případné delikventní chování.⁸

Večerka a kol. ve své studii upřesňují, že na konci devadesátých let se jedním z nejvíce alarmujících ukazatelů ve statistikách kriminality ukázal být prudký nárůst kriminality mládeže. Celkově se od roku 1989 do roku 1998 absolutní počet stíhaných dětí zvýšil přibližně dvaapůlkrát a počet mladistvých přibližně dvakrát.⁹

Dalším důvodem pro vznik samostatného zákona ošetřujícího delikty mladistvých může být podle Schelleové i současná společenská situace. Díky rychlé sociální diferenciaci, absenci etických a morálních principů ve výchově dětí jak ze strany rodiny, tak ze strany školy, díky nedostatku času rodičů při výchově atd. je možné pozorovat velký nárůst delikventních projevů mládeže. Samostatnou kodifikací trestního práva mládeže má být zesílen i výchovný aspekt.¹⁰

⁷ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 7 – 9.

⁸ CHROMÝ, J. Kriminalita dětí – zamyšlení nad současnou právní úpravou, *Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 6, s. 12.

⁹ VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. [cit.15.07.2009]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>. s. 113.

¹⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 2004. s. 43 – 45.

1.3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE

Jako reakce na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti a řízení v trestních věcech mládeže nabyt dne 1. ledna 2004 účinnosti zákon číslo 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Základem pro vznik nového zákona a prakticky reformu trestního soudnictví byla snaha o zásadní změnu v celkovém pojetí zacházení s delikventní mládeží. Věková specifika dospívajících totiž vyžadují odlišný přístup orgánů činných v trestním řízení, včetně maximálního využívání alternativ trestů odnětí svobody a obligatorního zapojení probačních úředníků. Odpovídající právní úpravu by proto ani nebylo možné začlenit do obecných trestněprávních norem. Samostatná právní úprava výkonu trestní spravedlnosti v oblasti delikvence mládeže byla upřednostněna i proto, že se tak dá vyhnout riziku nesystémového přístupu právní regulace této oblasti.¹¹

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází z předpokladu, že mládež s ohledem na svá věková specifika vyžaduje zvláštní způsob zacházení a proto je třeba každou trestní věc řešit individuálně s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy a ve vhodných případech využít alternativních způsobů řešení trestních věcí.

Východiskem pro vznik nového zákona upravujícího soudnictví ve věcech mládeže je respektování charakteristiky nedospělého pachatele, u kterého jsou ještě reálné předpoklady záchrany vyvíjejícího se jedince a odvrácení od možné kriminální budoucnosti. Cílem zákona je na jedné straně odvrátit patologický osobnostní vývoj pachatele, avšak na straně druhé také ochrana společnosti před protiprávní činností nedospělců. S tímto záměrem souvisí i široká škála participujících státních i nestátních subjektů a organizací, jenž plní úkoly ze zákona vyplývající. Vedle orgánů činných v trestním řízení (resp. orgánů činných podle tohoto zákona, tj. policejních orgánů, státních zástupců a soudů pro mládež) zde sehrávají nezastupitelnou roli orgány

¹¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*, 2004. s. 43 – 45.

sociálně- právní ochrany dětí a Probační a mediační služba ČR. Do řešení problematiky juvenilní kriminality jsou dále zapojeny školy, školská zařízení, zdravotnická zařízení, zájmová sdružení občanů, nadace a další instituce.¹²

V rovině právně filozofické a koncepční je východiskem nového systému soudnictví ve věcech mládeže model tzv. obnovující trestní spravedlnosti (**restorativní justice**) jako protiklad k tradičně represivnímu pojetí odplatné trestní spravedlnosti (**retributivní justice**). Zatímco ve svém retributivním pojetí se trestní spravedlnost soustřeďuje především na ochranu společnosti a státu před pachateli trestné činnosti, v systému restorativní justice není důraz kladen ani tak na potrestání pachatelů, ale spíše na hledání způsobu, jak jim umožnit žít a uplatnit se v určité komunitě a jak odstranit konfliktní stavy spojené se stíhanou trestnou činností.

Nové pojetí obnovující trestní spravedlnosti vidí v trestné činnosti především poškození jedné osoby jinou a porušení určitých sociálních a právních vztahů. Současně ji vnímá v kontextu všech morálních, společenských a ekonomických aspektů. Soustřeďuje se proto na nápravu způsobené nespravedlnosti, na motivaci obviněného k pozitivní změně chování a k životu v souladu se zákonem, na objasnění příčin jeho trestné činnosti a na jejich odstranění a na řešení konfliktního stavu spojeného se stíhanou trestnou činností.¹³

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže má podle Šubrtů usilovat o dosažení optimálních výsledků v oblasti zamezování delikvence mládeže, a to především metodami pozitivního působení. Účelem zákona tedy je, aby se u mladistvých pachatelů zvolilo vhodné opatření. To by mělo přispět k tomu, aby se mladistvý nadále zdržel protiprávního jednání, aby si našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji, aby podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé způsobeným protiprávním činem, přičemž celé řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování protiprávních činů.¹⁴

¹² ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 8 – 13.

¹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 81 – 82.

¹⁴ ŠUBRT, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy*. In: *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, 2007. s. 21 – 23.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je speciálním zákonem ve vztahu k obecným právním předpisům, a to především k trestnímu zákonu a trestnímu řádu, ale i k zákonu o rodině, zákonu o sociálně – právní ochraně dětí a k občanskému soudnímu řádu.¹⁵

1.3.1 Základní pojmy

Ve druhém paragrafu zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže jsou definovány základní pojmy, které jsou pro trestní řízení ve věcech mládeže specifické. V následujících podkapitolách tyto pojmy stručně vyložím.

1.3.1.a Provinění

Pojem protiprávní čin je nadřazeným pojmem pro tři kategorie deliktů: trestný čin, provinění, čin jinak trestný. Trestný čin spáchaný mladistvým pachatelem se nazývá proviněním, dalo by se říci, že jde o jiné terminologické označení pro trestný čin.¹⁶

Šámal vysvětluje, že použití termínu trestný čin u mladistvého pachatele nevyjadřuje podstatu jednání mladistvého. Upřesňuje, že společnost je v podstatě spoluodpovědná za jednání mladistvého, když například chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do narušeného rodinného prostředí mladistvého. Ze strany mladistvého se proto jedná o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení, a tím i stigmatizující prvky jako je tomu u termínu trestný čin.¹⁷

¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. VII.

¹⁶ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*, 2004. s. 6 – 7.

¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 52.

1.3.1.b Mladistvý

Mladistvý je pojem trestního práva, se kterým je spojen začátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchané provinění. Mladistvým se rozumí osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.¹⁸

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále rozvádí *odpovědnost mladistvého*. Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost nebo ovládat svoje jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Z tohoto vyplývá, že přestože je pojem mladistvý přesně definován, v případě provinění se na danou osobu dá podle zákona pohlížet individuálně. V případě pochybnosti o rozumové a mravní vyspělosti mladistvého lze s přihlédnutím na znalecké posudky dolní hranici trestní odpovědnosti přizpůsobit daným okolnostem a zbavit mladistvého trestní odpovědnosti.¹⁹

1.3.1.c Opatření

Pojem opatření se v souvislosti s trestáním mladistvých jeví jako vhodnější termín než pojem trest a to především proto, že pojem opatření má označovat sociální reakci na delikt spáchaný mladistvým. Pojem opatření sice zahrnuje komponent újmy, ale jeho hlavní obsah spočívá v aktivním zacházení a působení na dosud napravitelného avšak mentálně, morálně či sociálně nezralého dospívajícího jedince. Trestní právo pro mladistvé je tak spíše orientováno do budoucnosti s tím, že bere v potaz spáchané provinění a okolnosti, které byly rozhodné v době jeho spáchání, ale těžiště spočívá především v předcházení recidivě.²⁰

¹⁸ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, 2004. s. 6 – 7.

¹⁹ ŠUBRT, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, 2007. s. 25 – 27.

²⁰ ŠUBRT, M. Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže, 2008. s. 21 – 22.

V souvislosti s ukládáním opatření můžeme hovořit o tzv. monistickém systému sankcí, ve kterém jsou vedle sebe zařazena opatření výchovná, ochranná opatření a trestní opatření. V obecné rovině je účelem ukládání těchto opatření zejména výchova a náprava narušených mladistvých jedinců, jejich sociální integrace a reintegrace.²¹

1.3.2 Řízení v trestních věcech mladistvých

Řízení proti mladistvým je veškeré řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a v návaznosti na to i podle trestního řádu. Jde především o *vyšetřování*, *projednávání* a *rozhodování* trestní věcí mladistvých.²²

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže předpokládá, že soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mladistvých budou mít dostatek životních zkušeností, zároveň musí být dostatečně seznámeni se všemi rozhodnými otázkami souvisejícími s vývojem a výchovou mládeže. Proto by měli být k této problematice vyčleněni odborníci, jimž je poskytnuta zvláštní příprava pro zacházení s mládeží.²³

1.3.2.a Stádia řízení v trestních věcech mladistvých

Řízení v trestních věcech mladistvých (obdobně jako u dospělých pachatelů) probíhají v několika stádiích. Jedná se o tato stádia:

1. přípravné řízení,
2. předběžné projednání obžaloby,
3. hlavní líčení,
4. odvolací řízení,
5. vykonávací řízení.²⁴

²¹ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, 2004. s. 25 – 26.

²² ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 407.

²³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 406 – 407.

²⁴ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 25.

V dalších podkapitolách se budu podrobněji věnovat těm stádiím, která jsou důležitá pro ukládání opatření či možnosti využití alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých.

1.3.2.b Přípravné řízení

Přípravné řízení zahrnuje *postup před zahájením trestního stíhání a vyšetřování*. Úprava provádění úkonů v řízení ve věcech mladistvých vychází z výchovného účelu řízení tak, aby nedocházelo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je v této souvislosti zdůrazněna odbornost orgánů činných v trestním řízení ve věcech mládeže s tím, že úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provádí zpravidla policejní orgán k tomuto určený. Celé řízení je také charakterizováno spoluprací orgánů činných v řízení ve věcech mládeže s úředníky Probační a mediační služby, s orgány sociálně-právní ochrany dětí, s osobami realizujícími probační programy apod., vše s cílem výchovného působení na mladistvého.²⁵

1.3.2.c Řízení před soudem pro mládež

Řízení před soudem pro mládež spočívá v *projednávání a rozhodování protiprávních jednání*, kterých se dopustili mladiství. V zájmu ochrany osoby mladistvého jsou taxativně vymezeny osoby, které se mohou účastnit hlavního řízení či veřejného zasedání. Samotné řízení před soudem pro mládež zahrnuje hlavní líčení, odvolací řízení a vykonávací řízení.²⁶

²⁵ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 25 – 28.

²⁶ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 25 – 28.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže také zavedl nový pojem trestního řízení, tzv. *soudy pro mládež*, které jsou věcně příslušné k výkonu soudnictví ve věcech mládeže, ale také k posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let. Soudy pro mládež netvoří zvláštní kategorii (soustavu) soudů, ale jde o zvláštní specializaci v rámci stávající soustavy soudů.²⁷

²⁷ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*, 2004. s. 12.

1.4. OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM

Účel speciální úpravy řízení proti nedospělým pachatelům se podle Šámala odráží především v užití velké řady možných opatření. Opatření jsou v zákoně chápána jako právní následky provinění mladistvých osob. Celý systém opatření uplatnitelných v trestních věcech mladistvých je nastaven tak, aby při vhodném užití jeho výhod umožnil potřebnou diferenciaci přístupu k řešení jednotlivých případů. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zavádí místo trestů a ochranných opatření uvedených v trestním zákoně tři druhy opatření: výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Tato opatření představují základní hmotněprávní formu reakce na trestnou činnost mladistvých a jejich náležité využití má přispět k ovlivnění dalšího života mladistvého v souladu s účelem zákona.

Vedle výše uvedených opatření patří do systému alternativní reakce na spáchaná provinění a alternativní procesní postupy. Jedná se o zvláštní způsoby řízení, tzv. odklony od standardního soudního řízení, a o specifické formy reakce na provinění mladistvých v podobě upuštění od uložení trestního opatření, ať už definitivního nebo podmíněného. Upuštění od uložení trestního opatření může být spojené v některých případech s uložení výchovného nebo ochranného opatření. Další z forem reakce na provinění mladistvých mají povahu mimotrestních právních následků a náleží k nim zvláště občanskoprávní povinnost k náhradě škody způsobené stíhaným činem.²⁸

1.4.1 Řešení trestné činnosti mládeže

Řešení trestné činnosti mládeže v rovině uplatnění trestněprávních sankcí tvoří odstupňovaný provázaný systém, kdy zákon o soudnictví ve věcech mládeže vytváří určitou hierarchii vzájemně se doplňujících opatření, které Šámal shrnuje zhruba takto:

1. *řešení trestní věci odklonem od trestního stíhání* s využitím specifických mediačních metod;

²⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 81 – 85.

2. *výchovná a ochranná opatření*, kdy jde o ukládání méně intenzivních opatření, přičemž je třeba respektovat vztah k závažnosti spáchaného činu a osobě mladistvého pachatele;
3. *ukládání alternativních opatření s probačními prvky i bez nich*;
4. *trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody*, které je u mladistvých kratšího trvání než u dospělých pachatelů a při jeho ukládání se již počítá s tím, že nařízení jeho výkonu bude doprovázeno širokou nabídkou integračních opatření a vzdělávacích programů.²⁹

1.4.2 Druhy opatření

Široká škála opatření, která sankcionují delikventní chování mladistvého, má umožnit individualizaci zákonné odplaty za porušení norem trestního práva u dosud nevyzrálých osob. Mezi taková opatření patří:

Výchovná opatření:

- a) dohled probačního úředníka;
- b) probační program;
- c) výchovné povinnosti;
- d) výchovná omezení;
- e) napomenutí s výstrahou.³⁰

Ochranná opatření:

- a) ochranné léčení;
- b) zabezpečovací detence;
- c) zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty;
- d) ochranná výchova.³¹

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 86 – 87.

³⁰ srov. § 15 až 20 zákona č. 213/2008 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.

³¹ srov. § 21 až 23 ZSM.

Trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce;
- b) peněžitě opatření;
- c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu;
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty;
- e) zákaz činnosti;
- f) vyhoštění;
- g) odnětí svobody podmíněné odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení);
- h) odnětí svobody podmíněné odložené na zkušební dobu s dohledem;
- i) odnětí svobody nepodmíněné.³²

Zákon nijak nedefinuje a konkrétně nespecifikuje jednotlivé druhy opatření, pouze je určitým způsobem charakterizuje. Výchovná opatření mají usměrnit způsob života mladistvého a tím podpořit a zajistit jeho výchovu. Základním účelem ochranných opatření má být kladné ovlivňování duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před pácháním dalších provinění. Trestní opatření pak stále zastávají represivní prvek trestání, důraz je však kladen na vytvoření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého s přihlédnutím k jeho osobě a poměrům a s ohledem na okolnosti případu.³³

1.4.3 Výchovná opatření

Účelem výchovných opatření je usměrnění způsobu života mladistvého, podpora a zajištění jeho výchovy a prevence dalšího páchání provinění. Tam, kde to dovoluje povaha výchovného opatření, je lze uložit i vedle trestního nebo ochranného opatření.³⁴

Podle Šámala mají výchovná opatření z hlediska řešení trestních věcí mladistvých klíčový význam, protože jejich prostřednictvím lze nejúčinněji reagovat na aktuální životní poměry mladistvého, na skutečnosti charakterizující jeho osobu

³² srov. § 24 až 35 ZSM.

³³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 105.

³⁴ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli, *Právo a rodina*. 2003, č. 2, s. 4.

a na příčiny stíhané trestné činnosti. Smyslem výchovných opatření by mělo být vytváření podmínek pro další zdravý rozvoj mladistvých provinilců.³⁵

Výchovné opatření ukládá soud pro mládež, případně v přípravném řízení státní zástupce, a to se souhlasem mladistvého, proti němuž se řízení vede. Výchovné opatření lze tedy ukládat již v průběhu trestního řízení, nejdéle však do jeho pravomocného skončení. Druhou možností soudu je uložit výchovné opatření spolu s rozhodnutím v trestní věci. V takovém případě není souhlas mladistvého požadován. Výchovné opatření je možné uložit nejenom vedle odsuzujícího rozsudku, tedy vedle trestního nebo ochranného opatření, ale i při podmíněném zastavení trestního stíhání či při odstoupení od trestního stíhání.³⁶

1.4.3.a Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka, neboli probační dohled, je výchovné opatření představující poměrně výrazný zásah do životních poměrů mladistvého. Jeho podstatou je metoda převýchovy a jiného pozitivního ovlivňování chování mladistvého pachatele, která je založena na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství.³⁷

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a kontrola výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež. Účelem dohledu probačního úředníka je sledování chování mladistvého, zaměřené na zajištění ochrany společnosti a snížení opakování trestné činnosti, odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Pokud mladistvý poruší závažně nebo opakovaně podmínky dohledu, informuje o tom probační úředník soud pro mládež, který dohled uložil.³⁸

³⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 190.

³⁶ KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 92006. s. 1

³⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 206 - 207

³⁸ KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 92006. s. 2.

1.4.3.b Probační program

Probační program má představovat program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Takový program směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.³⁹

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje povahu probačních programů a jejich zaměření velice rámcově, je zde ponechán prostor pro diferenciaci konkrétního působení v jednotlivých případech. Realizátory probačních programů mohou být např. nestátní neziskové organizace, ale i fyzické osoby, jejich výběr podléhá akreditaci. Samotný program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR.⁴⁰

1.4.3.c Výchovné povinnosti

Podstatou výchovných opatření ve formě výchovných povinností je usměrnění jednání mladistvého pachatele určitým pozitivně motivujícím způsobem, dosažení žádoucí změny jeho životních postojů a řešení problémů spojených s trestnou činností. Předností tohoto opatření je podle Šámala potencionálně široký okruh vztahů, které může ovlivnit.⁴¹

Soud pro mládež může mladistvému uložit výchovnou povinnost, kterou například stanoví, aby mladistvý bydlel s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu,

³⁹ KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 9, s. 2 – 3.

⁴⁰ srov. Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2003.

⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 229 – 231.

podrobil se ve svém volném času vhodnému výchovnému programu apod. Výchovné povinnosti mají charakter pozitivních příkazů, nikoliv zakazujícího jednání.⁴²

1.4.3.d Výchovná omezení

Výchovná omezení jsou jedním z prostředků dlouhodobého působení na mladistvého usměrněním jeho chování v běžném životě, se zaměřením na jeho ochranu před škodlivými vlivy, přičemž podstatou omezení jsou zásahy do svobody jednání a rozhodování mladistvého.⁴³

Výchovným omezením může soud pro mládež zakázat mladistvému, aby např. navštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro něho nevhodné prostředí, nestýkal se s určitými osobami, nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění apod. Výchovné omezení smí být mladistvému uloženo pouze tak, aby nenarušilo jeho přípravu na budoucí povolání.⁴⁴

1.4.3.e Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou má specifickou povahu danou tím, že v sobě obsahuje určitý sankční prvek. V podstatě jde o jednorázový akt, jehož podstatou je důrazná výtka mladistvému doprovázená upozorněním na možný postih v případě recidivy trestné činnosti.⁴⁵

Napomenutím s výstrahou tedy soud mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky hrozící mu v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.⁴⁶

⁴² KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 9, s. 3.

⁴³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 247.

⁴⁴ KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 9, s. 3 – 4.

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 253.

⁴⁶ KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 9, s. 4.

1.4.4 Ochranná opatření

Specifickým účelem ochranných opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním nových provinění.⁴⁷

Ukládáním a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence, proto je zde kladen důraz na složku terapeutickou, výchovnou, zabezpečovací a sociální.⁴⁸

Ochranné léčení a zabrání věci jsou upraveny trestním zákonem, ochranná výchova a podmínky jejího uložení jsou upraveny zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.⁴⁹

1.4.4.a Ochranné léčení

Ochranné léčení uloží soud mladistvému pachateli, který buďto není pro přičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo jej může uložit mladistvému, který spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a současně je jeho pobyt na svobodě nebezpečný, anebo pachateli, který zneužívá návykové látky a spáchal provinění pod jejich vlivem nebo v souvislosti s jejich zneužíváním. Soud zároveň rozhoduje, zda ochranné léčení ukládá ve formě ambulantní, kdy je pachatel na svobodě a dochází na lékařské kontroly, nebo ve formě ústavní, kdy je mladistvý trvale umístěn do léčebny. Formy ochranného léčení lze v jeho průběhu na doporučení lékařů přeměnit.⁵⁰

Ochranné léčení se nenařizuje na určitou dobu, ale trvá tak dlouho, dokud to požaduje jeho účel. O propuštění mladistvého z ochranného léčení rozhoduje soud usnesením.⁵¹

⁴⁷ KOVÁŘOVÁ, D. Ochranná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 8, s. 1.

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 261 – 262.

⁴⁹ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli, *Právo a rodina*. 2003, č. 2, s. 4.

⁵⁰ KOVÁŘOVÁ, D. Ochranná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 8, s. 2.

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 264 – 267.

1.4.4.b Zabezpečovací detence

Od 1. ledna 2009 došlo k rozšíření výčtu ochranných opatření, která může soud uložit a to i ve vztahu k mladistvým pachatelům. Zabezpečovací detence je prakticky obdobou ochranné léčby, která je ovšem vykonávána ve střeženém zařízení vězeňské služby. Nejedná se přímo o věznici, ale o zdravotnické zařízení, které bude spravováno vězeňskou službou a v němž platí taková bezpečnostní opatření, která znemožní odsouzeným jejich útěk.

Uložit zabezpečovací detenci lze jen pachateli úmyslného trestného činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody převyšující pět let, a který pachatel spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou, pachatelův pobyt na svobodě je nebezpečný a uložení ochranného léčení by nevedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence se neukládá na konkrétně stanovenou dobu, ale trvá, pokud to požaduje ochrana společnosti. Soud tedy musí minimálně jednou za půl roku u mladistvého pachatele přezkoumávat, zda důvody zabezpečovací detence stále trvají.⁵²

1.4.4.c Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

Zabrání věci soud obvykle vysloví ve vztahu k věci, kterou bylo spácháno provinění, věc byla ke spáchání provinění určena, mladistvý ji získal jako odměnu za svůj skutek nebo ji nabyt výměnou za obdobnou věc.⁵³

1.4.4.d Ochranná výchova

Účelem ochranné výchovy je vhodnou výchovnou formou odstranit, popř. omezit možnost vzniku dalších pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy a zároveň umožnit mladistvému jeho další rozvoj.⁵⁴

⁵² Zabezpečovací detence [online].2009.[15.07.2009].

Dostupné z: <<http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/zabezpecovaci-detence>>.

⁵³ KOVÁŘOVÁ, D. Ochranná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 8, s. 2.

Soud pro mládež může tedy ochrannou výchovu uložit tehdy, pokud není o mladistvého řádně postaráno a nedostatek řádné výchovy není možné odstranit v jeho rodině nebo pokud jeho výchova byla zanedbána anebo pokud prostředí, v němž žije, neposkytuje záruku náležité výchovy. Ve všech případech musí být splněna podmínka, že pro nápravu nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. Ochranná výchova se tak fakticky blíží nepodmíněnému trestu odnětí svobody, neboť předpokládá odnětí mladistvého od jeho rodičů či vychovatelů a zařazení do kolektivního zařízení s přísnějším režimem. Ochranná výchova trvá tak dlouho, pokud to požaduje její účel. Jestliže pokročila převýchova mladistvého, jemuž byla ochranná výchova uložena, může soud ochrannou výchovu přeměnit na výchovu ústavní.

O případném propuštění z ochranné výchovy rozhoduje soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka, mladistvého nebo výchovného zařízení.⁵⁵

1.4.5 Trestní opatření

Trestní opatření patří mezi trestněprávní následky provinění mladistvých, pro které je charakteristické, že jsou stanovené zákonem a vynutitelné státem. Ukládají je výlučně soudy pro mládež a na rozdíl od výchovných a ochranných opatření v sobě zahrnují negativní hodnocení spáchaného provinění a jeho mladistvého pachatele, kterému působí určitou újmu.⁵⁶

Trestní opatření mají za úkol stejně jako opatření předchozí napomáhat k vytvoření podmínek pro další vývoj mladistvého. I u trestních opatření má tedy převažovat prvek výchovného působení do budoucna, a nikoliv prvek odplaty za spáchaný čin. Při výkonu trestních opatření nespojených s odnětím svobody by se

⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 272 – 273.

⁵⁵ KOVÁŘOVÁ, D. Ochranná opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 8, s. 4.

⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 283 – 285.

měl intenzivně uplatňovat dohled probační a mediační služby. Účelem těchto opatření je, aby mladistvý žil s vědomím, že pokud nebude žít řádným životem, případně porušil své povinnosti, neobejde se to bez odezvy. Dohled probačního úředníka tak má minimalizovat riziko recidivy a přispívat k vytvoření vhodného sociálního zázemí pro mladistvé pachatele.⁵⁷

Při ukládání trestních opatření je soud pro mládež povinen přihlédnout k následujícím otázkám a skutečnostem: zda mladistvý úspěšně vykonal probační nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, zda mladistvý pachatel poskytl poškozenému zadostiučinění, nahradil úplně nebo částečně vzniklou škodu, zda se mladistvý po spáchání provinění choval tak, že lze předpokládat, že se v budoucnu trestné činnosti již nedopustí, či zda pachatel spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky. Dále je třeba zohlednit stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, možnost nápravy mladistvého a výchovný vliv toho, kdo případně převzal záruku za nápravu mladistvého.⁵⁸

1.4.5.a Obecně prospěšné práce

Podmínky pro uložení opatření obecně prospěšných prací jsou vymezeny, aby bylo možno se tento druh opatření uplatnit u pachatelů méně závažných provinění. Obecně prospěšné práce může soud uložit mladistvému tehdy, pokud horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let, jestliže k povaze spáchaného činu a možnosti nápravy mladistvého uložení jiného trestního opatření není třeba, a pokud by obecně prospěšné práce neohrožovaly zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého. Toto opatření obvykle znamená pro mladistvého povinnost vykonat v konkrétně stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům, např. úklid veřejných prostranství apod. Mladistvý musí tuto činnost vykonat sám ve stanovené době, ve svém volném čase a zadarmo. Rozsah obecně prospěšných prací u mladistvého činí 50 až 200 hodin. Obecně

⁵⁷ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli, *Právo a rodina*. 2003, č. 2, s. 4 – 5.

⁵⁸ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 2.

prospěšné práce je třeba vykonat nejpozději do jednoho roku ode dne jejich nařízení. V průběhu výkonu tohoto trestního opatření na mladistvého dohlíží Probační a mediační služba, která současně informuje soud o tom, zda byl naplněn účel trestního opatření či nikoliv. Pokud by mladistvý v jednoleté lhůtě nestihl obecně prospěšné práce v plném rozsahu vykonat nebo pokud by nevedl řádný život, přemění soud toto opatření nebo jeho zbytek na trestní opatření odnětí svobody, přičemž za každé započaté dvě hodiny nevykonaných obecně prospěšných prací se počítá jeden den odnětí svobody.⁵⁹

Obecně prospěšné práce jsou druhem trestního opatření, který vyžaduje, aby byl mladistvý v průběhu jeho výkonu podroben určité institucionalizované kontrole zaměřené jak na výkon prací, tak na tu skutečnost, zda vede řádný život a případně zda dbá uložených výchovných opatření. Tuto kontrolu vykonává podle zákona Probační a mediační služba ČR.⁶⁰

1.4.5.b Zákaz činnosti

Zákaz činnosti může soud pro mládež uložit jen tehdy, pokud by nebyl na překážku přípravě mladistvého na jeho budoucí povolání. Horní hranice této sankce nesmí přesahovat pět let a zakázat lze pouze takovou činnost, v jejíž souvislosti se mladistvý dopustil provinění. Zakázat lze i více činností.⁶¹

1.4.5.c Vyhoštění

Vyhoštěním se rozumí odnětí práva cizince zdržovat se nadále na území České republiky.⁶²

Vyhoštění lze uložit ve výměře od jednoho roku do pěti let. Soud je při ukládání povinen přihlídnout k rodinným a osobním poměrům mladistvého a dbát na to, aby tímto opatřením nebyl mladistvý vydán nebezpečí zpustnutí. Toto trestní opatření lze

⁵⁹ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 2 – 3.

⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 309 – 313.

⁶¹ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 3.

⁶² ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 318.

uložit pouze osobě, která není občanem České republiky a které nebyl přiznán status uprchlíka. O konkrétním místě v cizině, kam má být mladistvý vyhoštěn, rozhoduje Policie ČR.⁶³

1.4.5.d Peněžitě opatření

Peněžitě opatření je alternativou ke krátkodobým trestním opatřením odnětí svobody. Přestože je zřejmá jeho majetková povaha, není určeno výlučně jako postih za majetková provinění.⁶⁴

Peněžitě opatření lze uložit ve výměře od 1 000,- Kč do 500 000,- Kč, pokud je mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry takové opatření umožňují. Tento druh opatření lze stanovit i jako denní sazbu a není vyloučena ani jeho úhrada ve splátkách. Pokud by nebylo peněžitě opatření vykonáno, stanoví soud náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok. Nezaplacenou část opatření nelze vymáhat občanskoprávní cestou ani prostřednictvím exekuce.⁶⁵

1.4.5.e Peněžitě opatření s podmíněným odkladem

Tento druh opatření představuje podmíněnou formu peněžitě opatření. Soud pro mládež vynese odsuzující rozsudek a uloží peněžitě opatření, jehož výkon odloží (promine) pod podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám.⁶⁶

Po dobu trvání zkušební doby, která je stanovena v rozsudku, sleduje soud chování mladistvého a jeho řádný život. Pokud se mladistvý po dobu trvání podmínky osvědčí, platí fikce zahlazení. Neosvědčí-li se, rozhodne soud o přeměně podmíněné formy tohoto opatření na nepodmíněnou a mladistvý musí peněžitý trest zaplatit.⁶⁷

⁶³ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 3.

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 326 – 328.

⁶⁵ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 3.

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 338.

⁶⁷ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 4.

1.4.5.f Odnětí svobody podmíněné odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem

Odnětí svobody a jeho výměra se řídí zvláštní částí trestního zákona. Sazby uvedené v trestním zákoně se pro mladistvé pachatele snižují na polovinu, horní hranice nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Opatření odnětí svobody může soud uložit jen s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo pokud předchozí uložená opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona. Mělo by jít o trestní opatření výjimečné a ukládané jen tehdy, pokud selžou všechny ostatní možnosti nápravy pachatele. Podstatným institutem sloužícím k výchovnému působení na mladistvé pachatele provinění je možnost odkladu výkonu trestního opatření odnětí svobody, je-li to třeba k dokončení jeho vzdělání a přípravy na budoucí povolání.

Pokud by tedy soud dospěl k závěru, že samotný výkon trestního opatření odnětí svobody není zapotřebí a že na mladistvého lze působit ještě opatřením výchovným, může uložit podmíněné odsouzení nebo podmíněné odsouzení s dohledem. Zkušební doba bývá stanovena na jeden rok až tři léta, ve výjimečném případě na pět let.⁶⁸

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem tak představují dvě základní alternativy k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody. Jejich podstata spočívá v tom, že soud pro mládež po vynesení odsuzujícího rozsudku a uložení trestního opatření odnětí svobody. Odloží jeho výkon s podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Podmíněné odsouzení s dohledem v sobě navíc zahrnuje prvky probačního působení v podobě institucionalizovaného dohledu, který v sobě integruje prvky kontroly, vedení a pomoci.⁶⁹

⁶⁸ KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8. č. 6, s. 4.

⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 377 – 378.

1.4.5.g Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody

Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je v systému sankcí určených pro mladistvé posledním prostředkem jejich postihu. Toto opatření může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by uložení jiného trestního opatření nepostačovalo k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. S přihlédnutím k osobě mladistvého je třeba zhodnotit případnou účinnost dosud použitých opatření a z takového vyhodnocení vycházet při rozhodování o uložení nepodmíněného odnětí svobody.⁷⁰

Trestní opatření odnětí svobody v nepodmíněné podobě je vykonáváno odděleně ve věznicích pro mladistvé, a to s ohledem na potřebu specifického přístupu při práci s touto skupinou odsouzených. Během výkonu opatření odnětí svobody je třeba klást hlavní důraz na výchovu mladistvého a zajištění jeho přípravy na budoucí povolání, kdy je mu ve věznici umožněno plnění školní docházky. Jako věznice pro mladistvé odsouzené je v současnosti profilována věznice Všechny v okrese Chomutov.⁷¹

1.4.5.h Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Propadnutí věci lze uložit, pokud byla věc užita nebo byla určena ke spáchání provinění, pokud jde o věc, kterou mladistvý pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj. Vždy musí jít o věc, která náleží mladistvému.⁷²

1.4.6 Upuštění od uložení trestního opatření

Institut upuštění od uložení trestního opatření je *specifickým případem trestněprávní reakce na provinění* mladistvého a jedním z prostředků, kterými by se mělo dosahovat splnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Tento institut vychází z předpokladu, že stejné účinky, které má uložení některého z opatření,

⁷⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 357 – 359.

⁷¹ DURDÍK, T. Odnětí svobody u mladistvých delikventů (2.), *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 10, s. 17 – 19.

⁷² KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření pro mladistvé, *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 6, s. 4 – 5.

může mít již samotné trestní stíhání mladistvého. Možnost upuštění od uložení trestního opatření je prostředkem výchovného rázu, kdy jde prakticky o zvláštní případ pohrůžky trestním opatřením. Využít jej lze v situaci, kdy je trestní věc projednána v hlavním líčení, mladistvý je uznán vinným a k naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mladistvých není třeba uložit žádné jiné trestní opatření.⁷³

1.4.6.a Podmínky pro upuštění od uložení trestního opatření

Upuštění od uložení trestního opatření lze použít v případech, kdy jsou splněny následující podmínky:

- a) jde o provinění menší nebezpečnosti pro společnost,
- b) mladistvý jeho spáchání lituje,
- c) mladistvý projevuje účinnou snahu po nápravě,
- d) vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě.⁷⁴

Upustit od uložení trestního opatření lze také situace, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než opatření trestní, případně je vůči mladistvému užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže není třeba uložit opatření trestní. V takových případech se nevyžaduje, aby mladistvý pachatel spáchal provinění menší společenské nebezpečnosti.⁷⁵

I v tomto případě se jedná o hmotně právní alternativu k potrestání uplatnitelnou ve standardním soudním řízení po vyslovení viny mladistvého.⁷⁶

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 110 – 111.

⁷⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 114.

⁷⁵ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*, 2004. s. 29 -30.

⁷⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 134.

1.4.7 Podmíněné upuštění od uložení opatření

Podmíněné upuštění od uložení opatření je jedním ze tří způsobů upuštění od uložení trestního opatření. Tento institut vyjadřuje potřebu soudu sledovat po stanovenou dobu chování mladistvého pachatele.⁷⁷

Od uložení opatření může být ustoupeno pod podmínkou, že mladistvý povede řádný život ve zkušební době, kterou mu soud stanoví, a že vyhoví uloženým výchovným a ochranným opatřením, které může soud uložit současně. Tento institut by měl být prostředkem výchovného rázu, kdy jde o zvláštní případ pohrůžky trestním opatřením.⁷⁸

⁷⁷ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*, 2004. s. 31 -32.

⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 159 – 160.

1.5 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ MLADISTVÝCH

V modelu restorativní justice je trestný čin, resp. provinění chápáno jako určitý sociální konflikt mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem. Proto se podle Zoubkové v trestním procesu počítá jak s aktivní rolí obviněného tak i individuální oběti, důraz je pak kladen na odstranění konfliktu mezi nimi. Restorativní model je realizován prostřednictvím poměrně nových trestněprávních institutů, kterými jsou:

- a) **alternativní způsoby řízení, tzv. odklony**, které v trestním řízení přerušují tradiční procesní postupy a dále
- b) **alternativní tresty**, které rozšiřují tradiční modely trestání pachatelů. Mezi alternativní tresty, v případě mladistvých pachatelů alternativní opatření, lze řadit např. obecně prospěšné práce, podmíněné odsouzení s dohledem apod. Za alternativní opatření lze v obecné rovině považovat všechny tresty nespojené s odnětím svobody.⁷⁹

Černíková v této souvislosti upřesňuje, že alternativy v trestním řízení, tedy odklony neboli diverze jsou *alternativami v systému trestního práva procesního*, kdežto alternativy k potrestání představují *alternativy v systému trestního práva hmotného*.⁸⁰

Větrovec a kol. rozšiřují výčet alternativ v oblasti trestního práva neboli alternativ podle trestního práva hmotného i procesního o **postupy směřující k řešení trestních věcí mimo systém trestního práva**, kam řadí především mediaci a probaci.⁸¹

1.5.1 Zvláštní způsoby řízení vůči mladistvému

Alternativy v trestním řízení představují zvláštní instituty trestního řízení, jimiž se má dosáhnout určitého odklonu od trestního stíhání. To potom neskončí rozhodnutím

⁷⁹ ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*, 2002. s. 52.

⁸⁰ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*, 2005. s. 135.

⁸¹ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 10, s. 14–16.

o vině, případně o opatření. Jedná se o procesní odklony založené na právní úpravě v procesním řádu a kodifikující průběh trestního řízení.⁸²

Hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí je přiměřená reakce na spáchaný trestný čin a odstranění konfliktního stavu spojeného s tímto činem po objasnění jeho příčin. Při jejich uplatnění jde tedy o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným, poškozeným a osobami z jejich blízkého sociálního okolí, sankční i pozitivně motivující působení na obviněného mladistvého a dosažení satisfakce poškozeného. Tyto formy postihu trestné činnosti současně vytvářejí podmínky pro urychlení, zjednodušení a zhospodárnění trestního řízení, omezují formálně institucionální zásahy do života obviněného mladistvého a ve společenském zájmu přispívají k prevenci kriminality.⁸³

Šubrt dále upřesňuje, že obecné podmínky pro použití zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých stanoví ustanovení § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zvláštní způsoby řízení je možné použít v případě, kdy se podezření ze spáchání provinění jeví důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchané provinění, vypořádat se s jeho příčinami, také by se měl snažit o odstranění škodlivých následků, které způsobil. Na mladistvém lze pak také požadovat, aby se zavázal k chování, které bude omezovat možnost páčání dalšího provinění.⁸⁴

1.5.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání

V řízení proti mladistvým lze použít podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 69 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže, a to způsobem uvedeným v § 307 a § 308 trestního řádu.

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání jako takového byl zaveden do trestního řádu až v roce 1993 jako zvláštní způsob skončení trestního stíhání obviněného jinak než rozhodnutím o vině. Rozhodnutí o podmíněném zastavení

⁸² ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*, 2005. s. 135.

⁸³ VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 10, s. 14–16.

⁸⁴ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 35–36.

trestního stíhání je zvláštním rozhodnutím, neboť jde o dočasné rozhodnutí vzhledem k tomu, že trestní stíhání není tímto skončeno.⁸⁵

Podstatou tohoto institutu je dočasné zastavení probíhajícího trestního stíhání s tím, že pokud vyhoví obviněný mladistvý stanoveným podmínkám po určité zkušební dobu, bude jeho stíhání zastaveno definitivně. V řízení se tedy nerozhoduje o vině a neukládá se žádný trest resp. opatření. Podmíněně zastavit trestní stíhání může za zákonem stanovených podmínek v přípravném řízení státní zástupce, který tak může učinit od zahájení trestního stíhání po podání obžaloby, v řízení před soudem pak o tomtéž může rozhodnout soudce soudu pro mládež. Za předpokladu, že se obviněný mladistvý ve zkušební době osvědčí, trestní stíhání se jednou provždy zastaví, jinak trestní stíhání pokračuje.⁸⁶

1.5.2.a Podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání

Protože se institut podmíněného zastavení trestního stíhání týká případů skutkově i právně jednodušších, spáchaných ve většině případů prvopachatelem, musí být s přihlédnutím k okolnostem případu splněny tyto podmínky:

1. souhlas obviněného mladistvého s tímto postupem,
2. doznání obviněného mladistvého,
3. provinění, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let,
4. náhrada škody způsobená spáchaným proviněním, popř. uzavření dohody o náhradě škody,
5. osoba pachatele, jehož dosavadní život a okolnosti případu umožňují tento postup.⁸⁷

⁸⁵ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 35 – 36.

⁸⁶ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠAMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, 2000. s. 39.

⁸⁷ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci*, 2005. s. 136.

1.5.3 Narovnání

Institut narovnání je upraven ustanovením § 69 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Narovnání je případem odklonu od normálního průběhu trestního stíhání. Tento postup představuje mimosoudní vyřízení věci nebo takové vyřízení spojené se zasahováním soudu, v němž soud nedospěje k vyslovení viny. Narovnání schvaluje vždy pouze soud pro mládež, státní zástupce může v přípravném řízení podat soudu návrh na schválení narovnání.⁸⁸

V institutu narovnání vystupuje do popředí zájem na tom, aby sám pachatel důsledně odčinil všechny škodlivé následky způsobené poškozenému spáchaným proviněním. Narovnání tedy plní významnou funkci restituce narušených vztahů pachatele a oběti provinění.⁸⁹

1.5.3.a Podmínky narovnání

Narovnání má obdobné rysy jako podmíněné zastavení trestního stíhání. Týká se provinění nevelké závažnosti za jehož spáchání nehrozí trest delší než 5 let; je třeba pachatelova doznání; obviněný musí nahradit škodu nebo učíní vše potřebné k její úhradě či odčinění; je třeba souhlasu obviněného i poškozeného a soud považuje takový způsob vyřízení věci za postačující. Narovnání je významným prostředkem trestní prevence, protože pachatel je vtažen do problémů poškozeného a měl by si tedy uvědomit rozsah, závažnost a dopad všech nepříznivých důsledků spáchaného provinění. Narovnání řeší nerovné postavení oběti i pachatele v trestním řízení a umožňuje aktivní řešení vzniklé situace.⁹⁰

⁸⁸ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*, 2005. s. 136.

⁸⁹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, 2000. s. 82.

⁹⁰ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*, 2005. s. 135 – 137.

1.5.4 Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je možné na základě ustanovení § 69 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Tento institut lze použít pouze u mladistvých osob. Od trestního stíhání mladistvého lze ustoupit, pokud v řízení o provinění horní hranice případného trestu odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím ke stupni nebezpečnosti provinění. Odstoupit od trestního stíhání lze tedy tehdy, pokud mladistvý úspěšně vykonal probační program, byla alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.⁹¹

Mašek dále doplňuje, že odstoupit od trestního stíhání lze jen za předpokladu, že trestní stíhání není účelné a potrestání mladistvého není nutné k jeho odvrácení od dalšího páchání provinění. Součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je výrok, kterým se zastavuje trestní stíhání pro předmětný skutek.⁹²

⁹¹ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*, 2008. s. 35 – 36.

⁹² MAŠEK, D. Nová právní úprava trestního soudnictví pro mládež. *Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 4, s. 6.

1.6 PRÁVNÍ NÁSLEDKY PROVINĚNÍ MLADISTVÉHO

Předchozí dvě kapitoly lze stručně shrnout podle právních následků provinění mladistvého, resp. podle výsledku řízení. Jednotlivé sankce a opatření jsou rozdělena podle toho, v jaké fázi řízení bylo opatření samostatně uloženo, tedy zda v řízení předcházejícím meritornímu rozhodnutí, zda se jednalo o alternativní řešení resp. o odklon, či zda bylo uloženo opatření rozhodnutím ve standardním řízení.⁹³

Tabulka č. 1.1

Právní následky provinění mladistvého		
Opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže	Projednání věci spojené s rozhodnutím o	Odsouzení vyslovení viny mladistvého spojené s rozhodnutím o
výchovná opatření § 15 ZSM	schválení narovnání podle § 309 TrŘ s výchovnými opatřeními nebo bez nich	upuštění od potrestání definitivní nebo podmíněné podle § 11, 12 a 14 ZSM s výchovnými opatřeními nebo bez nich
ochranná opatření § 21 ZSM	podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 TrŘ s výchovnými opatřeními nebo bez nich	potrestání uložením trestního opatření podle § 24 ZSM s výchovnými opatřeními nebo bez nich
trestní opatření § 24 ZSM	odstoupení od trestního stíhání podle § 70 ZSM s výchovnými opatřeními nebo bez nich	
	zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ	
	zastavení trestního stíhání Podle § 172 odst. 1 písm. d) TrŘ ve spojení s § 11 odst. 1 písm. i) TrŘ	

Zdroj: Šámal, ZSM

⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 1030.

1.7 INSTITUTE ČINNÉ NA POLI TRESTNÍHO ŘÍZENÍ PROTI MLADISTVÝM

Jak jsem již výše uvedla, mělo by být v trestních věcech mladistvých využíváno multidisciplinárního přístupu při působení na pachatele tak, aby bylo dosaženo účelu zákona. S tímto záměrem souvisí i široká škála participujících státních i nestátních subjektů a organizací, které plní ze zákona vyplývající úkoly. Těmito subjekty jsou:

Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kterými se rozumí policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež.

Dalším participujícím subjektem jsou *úředníci Probační a mediační služby ČR*.

Mezi další významné subjekty systému soudnictví nad mládeží patří *příslušné orgány sociálně – právní ochrany dětí*, konkrétně obecní úřad obce s rozšířenou působností, zastoupený pověřeným pracovníkem, kurátorem pro mládež.

Do řešení jednotlivých provinění se zapojují také *zájmová sdružení občanů*, kterými mohou být např. občanská sdružení, církve, náboženské společnosti či jiné nestátní neziskové organizace. Zákon o soudnictví nad mládeží předpokládá, že zájmová sdružení občanů budou nejenom nositeli jednotlivých probačních programů, ale budou také upozorňovat soudy pro mládež a orgány sociálně-právní ochrany dětí na případy porušování zákonnosti, zároveň se budou podílet na výkonu soudních rozhodnutí a spolupůsobit při nápravě mladistvých a při vytváření jejich vhodného sociálního zázemí.⁹⁴

1.7.1 Probační a mediační služba ČR

V roce 2001 začala vykonávat činnost Probační a mediační služba České republiky, která byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. Probační a mediační služba (dále jen PMS) plní úkoly v trestním řízení

⁹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 429 – 434.

a vykonává oprávnění vymezená v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o Probační a mediační službě, případně v dalších zákonech.

Posláním PMS je zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizace a zajišťování efektivního a důstojného výkonu alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje poměrně mladou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.⁹⁵

Při práci s cílovou skupinou mladistvých pachatelů má PMS vytvářet podklady pro možnost rozhodování orgánů činných v trestním řízení na základě individuálních okolností případu a s přihlédnutím k osobnosti mladistvého. Vedle trestněprávního posouzení spáchaného provinění je při rozhodování státního zástupce a soudce klíčové aktivní zapojení a postoj mladistvého a jeho rodiny, potřeby a zájmy poškozeného a dojednaný způsob nápravy narušených vztahů. Trestní řízení ve věcech mladistvých má sledovat výchovný dopad na mladistvého a má mu poskytnout dostatek příležitostí pro změnu jeho chování. V oblasti možností práce s poškozenými specializovaný úředník nebo asistent při své práci s mladistvým a jeho rodinou využívá způsobů práce popsaných v rámci národních standardů pro činnost PMS při práci s dospělými.⁹⁶

1.7.1.a Mediace

Aktivita směřující k alternativnímu řešení trestních věcí mladistvých mohou probíhat nejen v rámci trestního procesu, ale i mimo něj. Mezi alternativní postupy

⁹⁵ *Poslání a cíle PMS* [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z:<http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21>.

⁹⁶ *Metodický standard PMS pro práci s mladistvými* [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z:<http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>.

směřující k řešení trestních věcí realizované mimo trestní proces patří mediace a ujednání v rámci ní dosažená.

Mediace je zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí, jejíž výsledky se mohou promítnout do rozhodnutí ve věci, mohou být významné pro úvahu soudu pro mládež o druhu a výměře opatření. Dojde-li v rámci mediace k dosažení dohody o vypořádání vzájemných vztahů mezi mladistvým obviněným a poškozeným, včetně odčinění újmy způsobené trestným činem, může tím být splněna jedna z podmínek pro uplatnění procesních alternativ k potrestání.⁹⁷

Podle Probační a mediační služby je mediace univerzálním procesem nápravy vztahu mezi pachatelem a obětí, který nevyžaduje zvláštní úpravu pro cílovou skupinu mladistvých klientů. Některé formy dohod o náhradě škody nelze však uzavírat bez přítomnosti a souhlasu zákonného zástupce mladistvého.⁹⁸

1.7.1.b Probace

Probace jako taková znamená ověřování, zkoušení. V naší trestní praxi je probační dohled ukládán obviněnému nebo odsouzenému, pokud státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat po určitou dobu chování klienta a uloží mu obvykle i přiměřené omezení nebo povinnost (např. zdržet se her na hracích automatech, podrobit se léčbě závislosti na omamných a psychotropních látkách, které není ochranným léčením).

Probační a mediační služba zajišťuje výkon dohledu. Během zkušební doby jednak kontroluje vedení řádného života klienta, plnění uložených přiměřených povinností a omezení, ale poskytuje mu také nezbytnou pomoc při řešení otázek, na které klient svými silami nestačí, popř. poskytuje kontakty na organizace, které mohou klientovi pomoci. Probační úředník motivuje klienta k řešení problémů souvisejících s trestnou činností (včetně náhrady škody a urovnání konfliktů s poškozeným), pomáhá

⁹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*, 2007. s. 88 – 89.

⁹⁸ *Metodický standard PMS pro práci s mladistvými* [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z:< http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>.

klientovi vytvářet podmínky pro reintegraci do společnosti. Dohled probíhá zejména formou osobních konzultací pracovníka PMS s klientem.⁹⁹

⁹⁹ *Probace – dohled nad podmíněně odsouzenými* [online]. [cit.04.05.2009].
Dostupné z:< http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=36 >.

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Definování problému

Cíle výzkumu mé diplomové práce navazují na její teoretickou část, ve které jsem se podrobně zabývala právní úpravou po reformě soudnictví ve věcech mládeže. V současné době účinný zákon o soudnictví ve věci mládeže nabízí širokou škálu opatření, která je možno v trestním řízení proti mladistvým uložit a to jak v řízení před soudem pro mládež, tak již v přípravném řízení. Stejně tak lze využít možnosti alternativního řešení trestní věci mladistvého pachatele. Vzhledem k tomu, že instituce účastníci se trestního řízení proti mladistvým nevedou komplexní statistiky a přehledy, jaký druh opatření byl v trestním řízení pachateli uložen, měla by má diplomová práce poskytnout přehled jednotlivých opatření, která byla ve strakonickém soudním okrese ukládána a to v horizontu 5 let, od data účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tedy od 01.01.2004 do 31.12.2008. Z této myšlenky pak vychází výzkumné cíle, které jsem si stanovila.

2.2. Výzkumné cíle

C 1: Zmapování poměru opatření uložených orgány činnými v trestním řízení v přípravném řízení a opatření uložených soudem pro mládež se zaměřením na soudní okres Strakonice v horizontu let 2004 až 2008.

C 2: Z výzkumu vyplyne četnost:

- a) alternativních řešení,
- b) uložených výchovných opatření,
- c) uložených ochranných opatření a
- d) uložených trestních opatření.

2.3 Hypotézy

Od výše uvedených výzkumných cílů se odvíjí hypotézy, které jsem si stanovila:

H 1:

V okrese Strakonice jsou opatření v trestním řízení proti mladistvým častěji ukládána soudem pro mládež než orgány činnými v trestním řízení v přípravném řízení.

H 2:

Nejvíce ukládanými opatřeními v trestním řízení proti mladistvým v okrese Strakonice jsou opatření výchovná.

3.METODIKA

3.1 Metodika výzkumu

K ověření stanovených hypotéz ve své diplomové práci jsem si v rámci kvantitativního výzkumu vybrala jako základní techniku analýzu dokumentů. Samotným nástrojem výzkumu se stala obsahová a sekundární analýza dat. Dokumenty, které jsem ke studiu použila, je možno definovat jako dokumenty oficiální, sekundární. V podstatě šlo o již zpracované prvotní prameny.

Data použitá pro výzkum byla získána z několika zdrojů. Primárním východiskem bylo studium „rejstříků dětí (mladistvých), proti kterým bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení“. Tyto rejstříky musí vést všechny orgány sociálně – právní ochrany dětí a kromě národních mladistvých pachatelů obsahují i údaje týkající se činu, kterého se dítě dopustilo nebo z jehož páchaní je podezřelý, dále označení orgánu, který věc oznámil, a výsledek celého řízení, resp. úplné informace o přijatém opatření. K dispozici jsem měla rejstříky tří obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, které výkonem sociálně – právní ochrany dětí spadají pod soudní okres Strakonice.

Dalším významným zdrojem se staly roční výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí stejných územně správních celků, které mi byly poskytnuty Krajským úřadem Jihočeského kraje v Českých Budějovicích.

Cenné informace jsem získala od strakonického střediska Probační a mediační služby České republiky (dále jen PMS) a to jak z ročních statistických výkazů a závěrečných zpráv o činnosti střediska, tak i formou rozhovorů s pracovníky tohoto střediska PMS.

3.2 Charakteristika souboru

Jak jsem již výše uvedla, výzkum v mé diplomové práci byl zaměřen na soudní okres Strakonice. Protože pod tento soudní okres spadají 3 obecní úřady obce

s rozšířenou působností, které v rámci výkonu státní správy v přenesené působnosti vykonávají agendu sociálně právní ochrany dětí, použila jsem data získaná od orgánů sociálně – právní ochrany dětí Městského úřadu Strakonice, Městského úřadu Blatná a Městského úřadu Vodňany.

Zkoumaný soubor tedy tvoří všichni mladiství pachatelé s trvalým pobytem v okrese Strakonice, kteří se v letech 2004 – 2008 dopustili provinění a kteří byli řešeni v rámci trestního řízení. Celkem se jednalo o 180 mladistvých pachatelů.

4.VÝSLEDKY

4.1 Ověření hypotézy č. 1

H 1: V okrese Strakonice jsou opatření v trestním řízení proti mladistvým častěji ukládána soudem pro mládež než orgány činnými v trestním řízení v přípravném řízení.

K ověření první hypotézy stanovené v rámci výzkumu, jsem využila a následně zpracovala data získaná z rejstříků dětí (mladistvých), proti kterým bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení. Tyto rejstříky jsou vedeny místně příslušnými orgány sociálně – právní ochrany dětí. Dalším významným zdrojem výzkumu byly roční statistické výkazy Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích.

Data jsou zpracována do přehledných tabulek podle sledovaných roků, jednotlivé tabulky jsou následně doplněny krátkým komentářem.

Zároveň v této části práce shrnuji informace získané od Probační a mediační služby, středisko Strakonice. Probační a mediační službu jsem zvolila proto, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže v souvislosti s alternativami k potrestání hovoří právě o významné roli Probační a mediační služby a o posílení kompetencí úředníků PMS.¹⁰⁰

Informace týkající se činnosti Probační a mediační služby jsou také zpracovány chronologicky a následují za komentářem k tabulce příslušného roku.

V závěru kapitoly jsou všechny výsledky zpracovány graficky.

¹⁰⁰ ŠÁMAL, P. *K vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. [cit.15.06.2009]. Dostupné z: <<http://octopus.juristic.cz/archiv/77208/octact>>.

Tabulka 4.1.1 Počty uložených opatření

2004				
Město	Počet ml. pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření	
			v příprav. říz.	soudem pro ml.
Strakonice	32	4	12	20
Blatná	8	0	1	7
Vodňany	1	1	1	0
Celkem	41	5	14	27

Zdroj: vlastní výzkum

V prvním roce účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže se provinění dopustilo celkem 41 mladistvých pachatelů. Z tohoto počtu pachatelů bylo zhruba 12 % děvčat, chlapci spáchali 78 % provinění. V přípravném řízení pak bylo uloženo 34 % všech opatření, soudem pro mládež 66 % opatření.

V roce 2004 obdrželo strakonické středisko Probační a mediační služby celkem 29 usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých. Podle statistického přehledu Probační a mediační služby se jednalo o 15,3 % z celkového počtu evidovaných stíhaných mladistvých klientů v Jihočeském kraji. Pokud jde o mediace, tak u klientů ve věkové skupině 15 – 18 let bylo uskutečněno celkem 16 mediací. Co se týče trestního opatření obecně prospěšných prací, středisko PMS se zabývalo vyřízením 6 případů mladistvých klientů, u nichž bylo toto opatření uloženo.

Tabulka 4.1.2 Počty uložených opatření

2005				
Město	Počet ml. pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření	
			v příprav. říz.	soudem pro ml.
Strakonice	23	0	5	18
Blatná	0	0	0	0
Vodňany	7	2	2	5
Celkem	30	2	7	23

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2005 se dopustilo 30 mladistvých pachatelů nějakého provinění, přičemž dívky byly v celkovém počtu zastoupeny pouhými 6 %, chlapci 94 %. Orgány činné v trestním řízení uložily v rámci přípravného řízení 23 % opatření, soud pro mládež pak 77 % opatření.

V tomto roce obdrželo středisko PMS 30 usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých, šlo tedy o plný počet usnesení, který byl vydán orgány činnými v trestním řízení u mladistvých pachatelů na okrese Strakonice v roce 2005.

Z celkového počtu mladistvých evidovaných PMS v Jihočeském kraji se jednalo o 14,5 % všech pachatelů. Ve sledovaném kalendářním roce nebylo uloženo žádné opatření obecně prospěšných prací. Zároveň byl akreditován a měl začít fungovat vůbec první probační program, který zajišťovalo občanské sdružení Prevent. Jednalo se o program s názvem Prevence drogové závislosti, avšak strakonické středisko nemělo žádné vhodné mladistvé klienty, které by mohlo doporučit pro zařazení do tohoto programu.

Tabulka 4.1.3 Počty uložených opatření

2006				
Město	Počet ml. pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření	
			v příprav. říz.	soudem pro ml.
Strakonice	16	2	11	5
Blatná	3	1	0	3
Vodňany	8	1	4	4
Celkem	27	4	15	12

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2006 se provinění dopustilo 27 mladistvých, z toho 14 % děvčat, 86 % chlapců. V přípravném řízení bylo uloženo 56 % opatření, soudem pro mládež pak 44 % ze všech opatření.

Vzhledem k tomu, že PMS v roce 2006 změnila způsob statistického vykazování své činnosti, bylo možno vysledovat, kdy PMS do trestního řízení proti mladistvému vstoupila. Z celkového počtu 27 usnesení o trestním stíhání mladistvých (tj. 15,1 % z celkového počtu v rámci Jihočeského kraje), které PMS obdržela, vstoupila do přípravného řízení u mladistvých v 8 případech z celkového počtu 11 přípravných řízení, 16 případů mladistvých pachatelů bylo dovedeno až k vykonávacímu řízení. Opatření obecně prospěšných prací bylo ve sledovaném roce uloženo 7 mladistvým. Ve sledovaném roce začal fungovat probační Program právo pro každý den, do kterého dobrovolně vstoupilo nebo bylo zařazeno celkem 8 mladistvých klientů. Program úspěšně absolvovali a řádně ukončili pouze 2 mladiství.

Tabulka 4.1.4 Počty uložených opatření

2007				
Město	Počet ml. pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření	
			v příprav. říz.	soudem pro ml.
Strakonice	22	0	10	12
Blatná	5	0	0	5
Vodňany	6	0	1	5
Celkem	33	0	11	22

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem 33 mladistvých spáchalo v roce 2007 provinění, 33 % opatření bylo uloženo v přípravném řízení, 67 % opatření uložil soud pro mládež. Mladistvá děvčata se ve sledovaném roce žádného provinění nedopustila.

V roce 2007 obdrželo středisko PMS 33 usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých (jde o 14,6 % z celkového počtu v rámci Jihočeského kraje). Po zvážení a konzultaci s Okresním státním zastupitelstvím Strakonice vstupovala PMS do 12 jednání v trestní věci mladistvého pachatele již v přípravném řízení. V 6 případech PMS organizovala a podílela se na výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací. V tomto roce pokračoval ve svém fungování probační program Právo pro každý den. Program zahájilo 9 mladistvých klientů, přičemž 2 účastníci ukončili účast na programu dobrovolně po dvou lekcích, 1 z účastníků byl z programu vyloučen pro hrubé porušování pravidel, 1 z účastníků ukončil program pro obavy ze šikany, 5 účastníků probační program úspěšně dokončilo.

Tabulka 4.1.5 Počty uložených opatření

2008				
Město	Počet ml. pachatelů	Z toho dívek	Uložená opatření	
			v příprav. říz.	soudem pro ml.
Strakonice	37	3	15	22*
Blatná	5	0	0	5*
Vodňany	7	0	2	3*
Celkem	49	3	17	30*

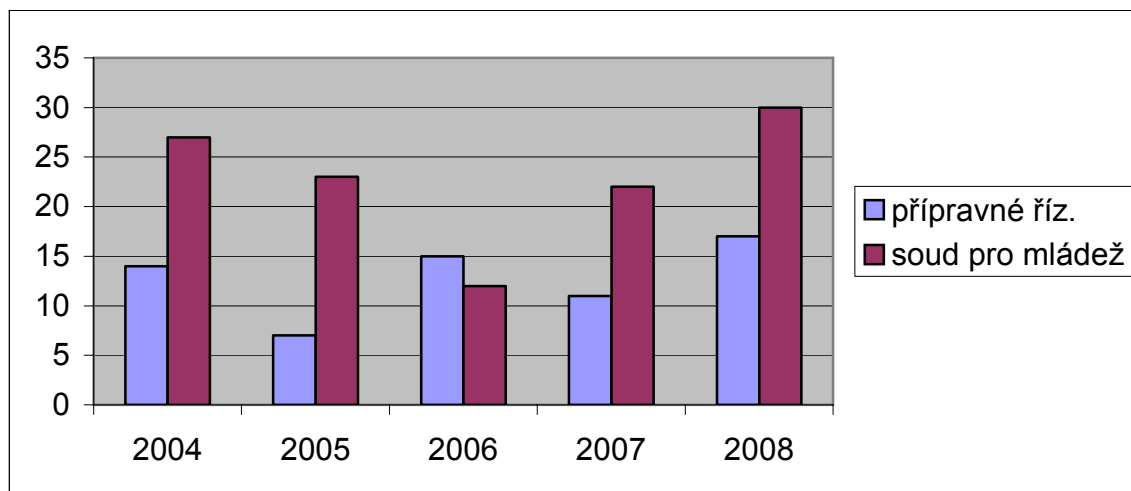
Zdroj: vlastní výzkum

* pozn.: Rozdíl mezi počtem všech mladistvých pachatelů a celkovým počtem uložených opatření je způsoben tím, že některá trestní řízení zahájená v roce 2008 nejsou dosud pravomocně skončena.

V roce 2008, kdy se provinění dopustilo 49 mladistvých, byly dívky jako pachatelky provinění zastoupeny v 6 % z celkového počtu. V přípravném řízení bylo uloženo 35 % opatření, soudem pro mládež pak 61 %* (poznámka viz výše).

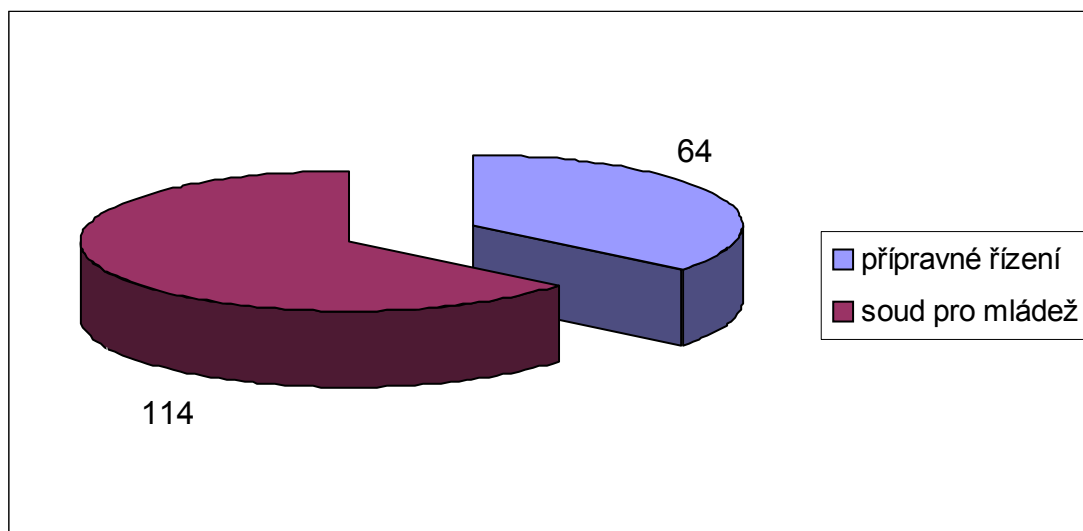
Probační a mediační služba byla opět informována o všech zahájených trestních stíháních týkajících se mladistvých pachatelů, vstoupila do 5 případů již v přípravném řízení a do 15 případů v řízení vykonávacím. V 6 případech bylo řešeno uložení opatření obecně prospěšných prací, stále fungující probační program Právo na každý den zahájilo 8 účastníků, všichni mladiství tento program ukončili.

Graf 4.1.1 Poměr ukládaných opatření podle jednotlivých roků

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4.1.2 Poměr všech opatření

Zdroj: vlastní výzkum

Za pětileté období bylo řešeno a vyřešeno celkem 178 případů trestné činnosti mladistvých. Soud pro mládež uložil celkem 64 % opatření a orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení uložily celkem 36 % opatření. Pouze v roce 2006 byl vyšší poměr rozhodnutí v přípravném řízení oproti rozhodnutí soudu pro mládež.

4.2 Ověření hypotézy č. 2

H 2: Nejvíce ukládanými opatřeními v trestním řízení proti mladistvým v okrese Strakonice jsou opatření výchovná.

K ověření druhé stanovené hypotézy jsem opět využila data získaná z rejstříků dětí (mladistvých), proti kterým bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení. Informace získané z těchto rejstříků a jejich validitu jsem porovnávala s ročními statistickými výkazy Krajského úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích.

Data jsem opět zpracovala do přehledných tabulek podle sledovaných roků, jednotlivé tabulky jsou doplněny krátkým komentářem. Celkové výsledky jsou v závěru kapitoly zpracovány graficky.

Tabulka 4.2.1 Struktura uložených opatření

2004				
Město	Počty uložených opatření			
	Alternativní řešení	Výchovná opatření	Ochranná opatření	Trestní opatření
Strakonice	13	0	0	18
Blatná	3	0	0	5
Vodňany	1	0	0	0
Celkem	17	0	0	23

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2004 bylo užito celkem 40 opatření, přičemž nebylo uloženo ani jedno výchovné či ochranné opatření. Alternativní formou bylo vyřešeno celkem 43 % případů, některé z trestních opatření bylo uloženo v 57 % řízeních.

Tabulka 4.2.2 Struktura uložených opatření

2005				
Město	Počty uložených opatření			
	Alternativní řešení	Výchovná opatření	Ochranná opatření	Trestní opatření
Strakonice	10	0	0	13
Blatná	0	0	0	0
Vodňany	4	0	0	2
Celkem	14	0	0	15

Zdroj: vlastní výzkum

Obdobně jako v předchozím roce nebylo ve sledovaném období využito žádné z výchovných či ochranných opatření. Celkový počet uložených opatření byl 29. Alternativně se vyřešilo 48 % případů, 52 % mladistvých pachatelů bylo uloženo trestní opatření.

Tabulka 4.2.3 Struktura uložených opatření

2006				
Město	Počty uložených opatření			
	Alternativní řešení	Výchovná opatření	Ochranná opatření	Trestní opatření
Strakonice	10	2	0	3
Blatná	1	0	0	2
Vodňany	4	0	0	4
Celkem	15	2	0	9

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2006 činil celkový počet uložených opatření 26, přičemž výchovná opatření byla uložena pouze v 8 % případů, alternativně bylo ukončeno 58 % případů a trestní opatření bylo uloženo u 34 % mladistvých.

Tabulka 4.2.4 Struktura uložených opatření

2007				
Město	Počty uložených opatření			
	Alternativní řešení	Výchovná opatření	Ochranná opatření	Trestní opatření
Strakonice	8	1	0	10
Blatná	2	1	0	6
Vodňany	4	0	0	4
Celkem	14	2	0	20

Zdroj: vlastní výzkum

Ve sledovaném roce bylo uloženo celkem 36 opatření, z tohoto počtu bylo 39 % alternativně vyřešeno, výchovná opatření se uložila pouze u 6 % případů, trestní opatření pak u 55 %, možnost uložení ochranného opatření nebyla využita vůbec.

Tabulka 4.2.5 Struktura uložených opatření

2008				
Město	Počty uložených opatření			
	Alternativní řešení	Výchovná opatření	Ochranná opatření	Trestní opatření
Strakonice	14	0	0	30
Blatná	1	0	0	2
Vodňany	5	0	0	0
Celkem	20	0	0	32

Zdroj: vlastní výzkum

V roce 2008 se celkový počet opatření vyšplhal k počtu 52. Výchovná ani ochranná opatření nebyla uložena vůbec. Alternativně se vyřešilo 38 % případů, trestní opatření byla uložena u 62 %.

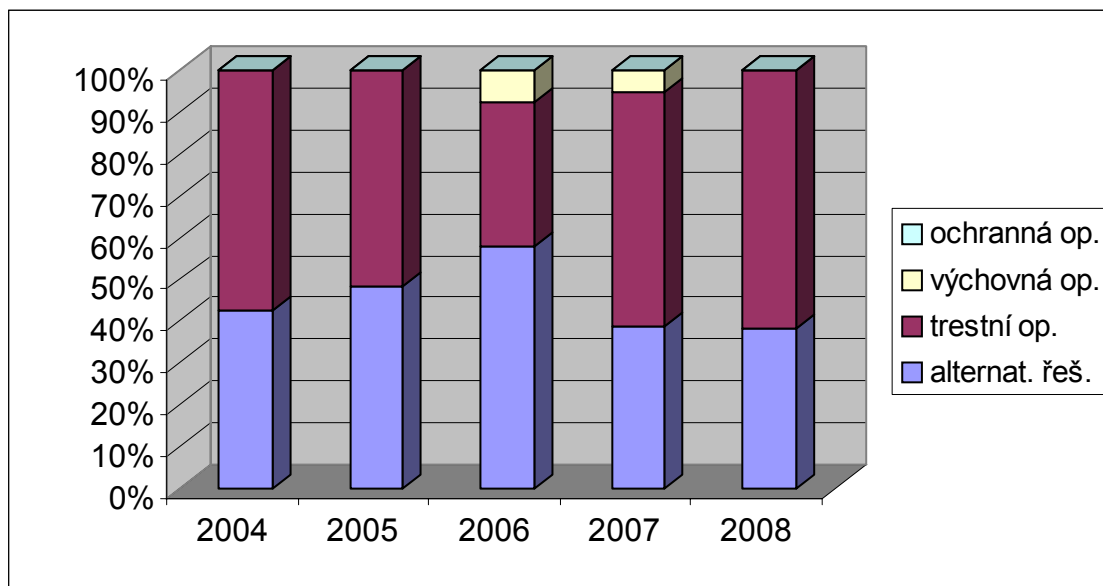
V následující tabulce je přehledně zobrazeno, jaká konkrétní opatření byla v praxi využita, je zde uveden celkový počet jednotlivých uložených opatření ve sledovaném období let 2004 - 2008.

Tabulka č. 4.2.6 Přehled všech uložených opatření

Opatření uložená mladistvým v soudním okrese Strakonice v letech 2004 - 2008					
		Strakonice	Blatná	Vodňany	Celkem
ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ	Podm. zastav. T stíh.	47	6	17	70
	Odstoup. od T stíh.	9	0	1	10
VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ	Napomenutí s výstrahou	2	0	0	2
	Probační program	0	1	0	1
	Dohled prob. úředníka	1	0	0	1
OCHRANNÁ OPATŘENÍ		0	0	0	0
TRESTNÍ OPATŘENÍ	Odnětí svobody podm. odlož. na zkuš. dobu	20	7	4	31
	Obecně prospěšné práce	28	4	3	35
	Nepodm. trest odnětí svobody	12	0	0	12
	Propadnutí věci	1	0	0	1
	Zákaz činnosti	13	4	3	20

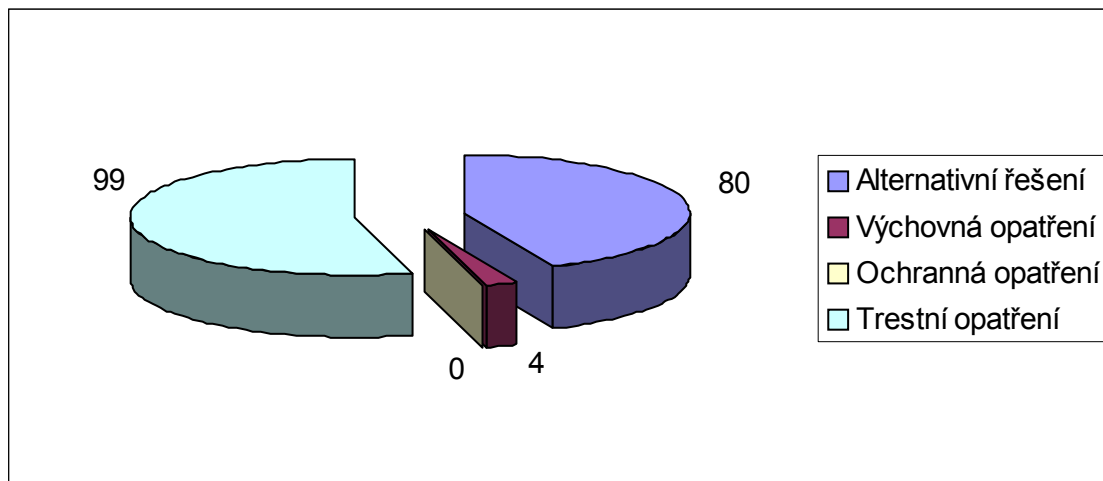
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č.4.2.1 Poměr uložených opatření podle jednotlivých roků

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 4.2.2 Poměr všech uložených opatření

Zdroj: vlastní výzkum

Pozn.: Rozdíl v počtech uložených opatření v porovnání s celkovým počtem mladistvých pachatelů je způsoben paralelním uložením několika opatření v rámci jednoho rozhodnutí.

Z grafu 4.2.2 vyplývá, že během let 2004 – 2008 se ve strakonickém soudním okrese nejvíce využívalo trestních opatření a alternativních možností v rámci vyřešení trestní věci mladistvých pachatelů. Ochranné opatření nebylo uloženo ani jednou, výchovné opatření pouze ve 2 % případů, alternativně bylo vyřešeno 44 % případů a trestní opatření uložil soud pro mládež 54 % pachatelů.

Pouze v roce 2006 převažoval počet alternativních ukončení trestních věcí mladistvých nad uloženými trestními opatřeními.

5. DISKUZE

Cílem mé diplomové práce Opatření ukládaná v trestním řízení proti mladistvým bylo zmapování poměru opatření uložených orgány činných v trestním řízení v přípravném řízení a opatření uložených soudem pro mládež v horizontu let 2004 až 2008 se zaměřením na soudní okres Strakonice, druhým cílem práce bylo zjistit četnost alternativních řešení trestních věcí mladistvých a četnost uložení výchovných opatření, ochranných opatření a trestních opatření. S cíli práce pak korespondovaly i stanovené hypotézy.

Protože jsem při řešení výzkumného problému přistoupila ke kvantitativnímu výzkumu, stala se hlavní výzkumnou metodou sekundární a obsahová analýza dat, přičemž jsem vycházela především z údajů a statistických dat získaných od místně příslušných orgánů sociálně – právní ochrany dětí (dále jen SPOD). Předpokladem pro validitu poskytnutých dat byla skutečnost, že orgány sociálně – právní ochrany dětí disponují komplexními, ucelenými a objektivními informacemi týkajícími se trestné činnosti mladistvých pachatelů. U orgánů SPOD se soustřeďují veškeré informace nejen od orgánů činných v trestním řízení, tedy od Policie ČR, státních zastupitelstev a soudů pro mládež, ale i Probační a mediační služby a ostatních institucí, přičemž orgány SPOD úzce spolupracují se všemi zainteresovanými organizacemi a institucemi. Kurátoři pro mládež mohou také v praxi nejlépe zhodnotit účinnost zvoleného postihu ve vztahu k dalšímu životu mladistvého, protože mají následné informace o případné recidivě, o postavení mladistvého ve společnosti, v rodině apod. Výše uvedenou výzkumnou metodu jsem zvolila také proto, že souhrnné výsledky mé práce mohou porovnat se zavedenou praxí a se zkušenostmi mými i ostatních kolegů kurátorů pro mládež.

Samotný výzkum přinesl tyto výsledky.

V období let 2004 – 2008 se trestného činu ve strakonickém okrese dopustilo celkem 180 mladistvých pachatelů. Z informací a dat získaných od Probační

a mediační služby můžeme zkonstatovat, že se jedná v průměru o 13,4 % počtu všech mladistvých pachatelů v Jihočeském kraji. Porovnáním jednotlivých statistických výkazů PMS zjistíme, že se strakonický okres průměrem trestné činnosti páchané mladistvými výrazně nevymyká z průměru ostatních okresních měst Jihočeského kraje. Největší nápad trestné činnosti, a to nejen u mladistvých pachatelů, připadá pochopitelně na krajské město České Budějovice.

Z celkového počtu mladistvých pachatelů, kteří se v okrese Strakonice dopustili provinění, bylo zhruba 8 % dívek, 92 % trestné činnosti spáchali chlapci. Toto mé zjištění koresponduje s Matouškovým výzkumem, který na základě dostupných statistik konstatuje, že trestné činnosti se mnohem častěji dopouštějí muži než ženy, a to ve všech společnostech a všech dobách. Rozdíl v mírách mužské a ženské kriminality je podle Matouška připisován vrozeně vyšší agresivitě mužů.¹⁰¹ Z informací, které jsem měla v rámci výzkumu k dispozici, také vyplývá, že převážná většina dívek se dopustila především majetkového deliktu.

K ověření hypotézy číslo 1 jsem z dostupných zdrojů vypracovala přehledné tabulky, z nichž vyplynulo, že ve sledovaném časovém horizontu bylo soudem pro mládež uloženo celkem 114 opatření, tedy 64 % opatření. Orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení uložily celkem 64 opatření, resp. využily možnosti alternativního řešení případu, šlo tedy o 36 % případů, které byly tímto způsobem vyřešeny. Rozdíl v celkovém počtu pachatelů (180) a v počtu ukončených případů (178) je způsoben tím, že některá trestní řízení nebyla ve sledovaném roce 2008 ještě pravomocně skončena. Mohli bychom polemizovat, co zapříčinilo skutečnost, že tolik trestních věcí mladistvých (téměř $\frac{3}{4}$) bylo projednáváno soudem pro mládež, když zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje využít různých alternativních způsobů řešení. Jak již bylo v teoretické části mé diplomové práce řečeno, tyto způsoby by měly být nejen šetrnější pro mladistvého pachatele, ale jsou pochopitelně i hospodárnější. Domnívám se, že svou roli by zde mohla hrát struktura páchané kriminality, která

¹⁰¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, I. *Mládež a delikvence*, 2003. s. 33 – 34.

je pro jednotlivé regiony specifická, také soudní praxe se různě liší. Souvislost mezi strukturou páchané kriminality a následným řešením trestné činnosti u mladistvých pachatelů zmiňují proto, že u některých provinění nemůžou věci ukončit orgány činné v trestním řízení již v přípravném řízení a to proto, že to povaha a závažnost spáchaného provinění ani neumožňuje. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže také vymezuje subjekty oprávněné k uložení jednotlivých opatření. Například o uložení trestního opatření obecně prospěšných prací může rozhodovat pouze soud pro mládež.

Graf 4.1.1 pak názorně ukazuje poměr mezi opatřeními uloženými v přípravném řízení a mezi opatřeními uloženými soudem pro mládež v hlavním líčení.

V souvislosti s první hypotézou jsem se také zajímala o činnost Probační a mediační služby České republiky, střediska Strakonice. Z dostupných dokumentů a informací získaných od samotných pracovníků PMS jsem zjistila, že PMS je sice ve všech případech informována o zahájení trestního stíhání mladistvého pachatele, ale ne vždy do věci vstupuje. Hlavní těžiště práce PMS s mladistvými pachateli leží ve sjednávání a organizování trestního opatření obecně prospěšných prací, PMS se dále ve větší míře u mladistvých zabývá mediací, důležitou roli hraje pochopitelně probační dohled. Pokud mohu ze své praxe konstatovat, úředník PMS se ani jednou neúčastnil hlavního líčení v trestní věci mladistvého pachatele. Zajímavé je jistě i zjištění, že trestní opatření Probační program začal ve strakonickém soudním okrese v praxi fungovat až zhruba dva roky po účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Podle mých informací to bylo způsobeno především tím, že zpočátku nebylo zcela jasné, na jakou konkrétní problematiku probační programy zaměřit. Uvedení do praxe se také protáhlo díky tomu, že programy musely být akreditovány u Ministerstva vnitra České republiky. Obtížný začátek fungování dokazuje i to, že ve strakonickém okrese byl v roce 2005 zahájen probační program Prevence drogové závislosti, zaměřený na problematiku zneužívání drog mladistvými. Protože se však ani v roce 2006 nenašel ani jeden mladistvý klient, vhodný pro zařazení do toho programu, byl probační program ukončen a nahrazen programem novým zaměřeným na jiné sociálně

patologické jevy. Jednalo se o probační program Právo na každý den, kterého se za dobu jeho fungování zúčastnilo celkem 25 mladistvých klientů. Pouze 15 klientů však program úspěšně absolvovalo. Pracovníci PMS také konstatovali, že u klientů, kteří se probačního programu zúčastnili či jej úspěšně absolvovali, docházelo následně ve větší míře k další recidivě. Opět je věcí polemiky, proč pouze 60 % mladistvých pachatelů dokončilo probační program a proč následně dochází k recidivě u těchto mladistvých. Můžeme se domnívat, že je tento jev způsoben nevhodným výběrem mladistvých pachatelů, u nichž by mohlo být uloženo jiné, účinnější opatření, či zda je současný program neúčelně zaměřen a bylo by třeba vypracovat program vhodnější se zaměřením na aktuální sociálně patologické jevy.

K ověření hypotézy číslo 2 jsem ze získaných materiálů opět zpracovala tabulky, které ukazují strukturu ukončení trestních věcí mladistvých pachatelů. Z mého výzkumu vyplývá, že nejvíce využívaným způsobem řešení trestné činnosti mladistvých bylo uložení trestního opatření, které z celkového počtu 183 opatření uložil soud pro mládež u 54 % pachatelů. Druhým nejčastějším institutem se pak stalo využití možnosti alternativního řešení trestní věci, k tomuto řešení bylo přistoupeno u 44 % mladistvých. Naproti tomu výchovná opatření byla uložena pouze u 2 % pachatelů a k uložení ochranného opatření ve sledovaném období soud pro mládež nepřistoupil vůbec. Zajímavé je pak porovnání těchto výsledků s tabulkou 4.2.6, která zřehledňuje konkrétní ukládaná opatření. Z této tabulky totiž vyplývá, že u mladistvých pachatelů nejčastěji dochází k podmíněnému zastavení trestního stíhání (38 % případů), přičemž tento způsob ukončení trestní věci je považován za alternativní řešení. Druhým nejčastěji ukládaným opatřením je trestní opatření obecně prospěšných prací (19 %). Z praxe vím, že toto opatření má na samotné mladistvé pachatele velký výchovný efekt. To, že musejí spáchané provinění sami svým úsilím a ve svém volném čase odčinit způsobuje, že si velmi dobře uvědomují trestnost svého jednání. Naproti tomu trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, které je třetí nejčastěji ukládané se svými 17 %, většinou přílišný výchovný efekt nemá a mladiství uložení tohoto opatření preferují před uložením trestního opatření obecně prospěšných prací.

Většině mladistvých pachatelů záznam v rejstříku trestů nevádí, na rozdíl od výkonu trestního opatření obecně prospěšných prací. Je to způsobeno tím, že zápis uloženého trestního opatření do rejstříku trestů mladistvý fyzicky vůbec nepocítí a v podstatě ho aktuálně nikterak neomezuje. Pokud bylo soudem pro mládež v 11 % uloženo další trestní opatření a sice zákaz činnosti, pak se jednalo většinou o zákaz řízení motorového vozidla. Bez zajímavosti jistě není, že trestní opatření nejtěžší, spojené přímo s izolací mladistvého, a sice nepodmíněné opatření odnětí svobody, bylo uloženo u 7 % mladistvých pachatelů. U tohoto trestního opatření jenom krátce zmíním, že mladiství jsou pro výkon trestního opatření nepodmíněné odnětí svobody zařazováni do zvláštních věznic pro mladistvé. Ustanovení § 34 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ukládá pracovníkům SPOD, tedy sociálním kurátorům pro mládež, povinnost spolupracovat s věznicemi, kdy se sociální kurátor nejenom vyjadřuje např. k možnostem přípravy na budoucí povolání u mladistvého odsouzeného, ale také má povinnost jej alespoň jednou za 3 měsíce ve věznici navštívit, a to v rámci penitenciární a následně i postpenitenciární péče.¹⁰²

Domnívám se, že výsledky mého výzkumu svým způsobem korelují s výsledky letošní studie Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, kterou uveřejnil Večerka a kol. Autoři ve své studii uvádějí, že přestože zákon o soudnictví ve věcech mládeže platí již několik let, lze v jeho aplikační praxi dosud vysledovat určité rezervy. Upozorňují především na nutnost fungování celého systému a ne pouze na samospasitelnost zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Je třeba vytvořit účinný, plně funkční a propracovaný systém pro nápravu mladistvých pachatelů. Ten musí navazovat na jedné straně na systémově založený, obecně aplikovaný preventivní systém ochrany mládeže před asociálním či antisociálním vývojem, na druhé straně se musí opírat o stabilní multifunkční síť adekvátních výchovných zařízení a odborníků, kteří budou schopni poskytovat soustředěný probační dohled či program, kontrolovat výchovné povinnosti či uložená výchovná omezení atp.¹⁰³

¹⁰² srov. § 34 zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění

¹⁰³ VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. Praha: Institut pro kriminologii

Přestože zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí velké množství řešení trestních věcí mladistvých a mělo by být tedy využíváno celého spektra řešení, ukázalo se, že v praxi tomu tak zdaleka není.

Na základě našich praktických zkušeností víme, že systém primární, sekundární ani terciární prevence není důsledně propracován. Chybí síť zařízení, která by již v rámci prevence pracovala s mládeží, u které se vyskytují poruchy chování či která již vykazuje prekriminální projevy chování. Velmi důležitý ve vztahu k rizikové mládeži je komplexní přístup, tedy práce s rodinou, spolupráce se školou, s orgány sociálně – právní ochrany dětí, s poradenskými zařízeními, komunitou atd. Na nutnost víceúrovňového modelu péče o mládež s disociálním chováním poukazuje např. i Labáth.¹⁰⁴ Při řešení problémů potencionálních mladistvých pachatelů je třeba vycházet ze skutečnosti, že tito mladí lidé potřebují vzhledem ke své osobní specifické situaci, k úrovni vývoje a zralosti, v určitých životních situacích pomoc a poradenství.

Je pravdou, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže může dávat mladistvým pachatelům trestné činnosti mnoho šancí na nápravu svého konkrétního jednání i na nápravu dosavadního způsobu života především proto, že vychází z modelu restorativní justice. Zároveň je však třeba, aby byl stejně důsledně propracován a aby fungoval systém práce s rizikovou mládeží vůbec.

a prevenci. 2009. [cit.15.07.2009]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>

¹⁰⁴ LABÁTH, V. *Riziková mládež: možnosti potencionálnych zmien*, 2001. s. 25 – 40.

6. ZÁVĚR

Má diplomová práce nazvaná Opatření ukládaná v trestním řízení proti mladistvým se velkou měrou opírala a vycházela především ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon se stal účinným dne 1. ledna 2004. Orgány činné v trestním řízení, Probační a mediační služba, orgány sociálně – právní ochrany dětí a ostatní instituce podílející se na řešení trestné činnosti mladistvých se jím řídí tedy téměř 6 let. Vzhledem k tomu, že zákon zavedl do trestní praxe celou řadu nových institutů a možností, jakým způsobem lze vyřešit provinění mladistvého pachatele, zaměřila jsem svou pozornost především na způsoby těchto řešení trestné činnosti mládeže.

V teoretické části práce jsem se zabývala právní úpravou po reformě soudnictví ve věcech mládeže, tedy všemi možnými řešeními a přístupy při ukládání opatření v trestním řízení u mladistvých pachatelů včetně jejich teoretických východisek.

Pro výzkum ve své diplomové práci jsem si stanovila dva cíle. Prvním cílem bylo zmapování poměru opatření uložených orgány činných v trestním řízení v přípravném řízení a opatření uložených soudem pro mládež. Druhým cílem práce pak bylo zjištění četnosti uložených alternativních opatření, resp. využití možnosti alternativního řešení trestní věci mladistvých, četnosti uložených výchovných opatření, ochranných opatření a trestních opatření. Samotný výzkum byl zaměřen na soudní okres Strakonice a zmapoval pětileté časové období od roku 2004 do roku 2008. S cíli výzkumu korelovaly i hypotézy, při jejichž stanovení jsem vycházela především z mých zkušeností z praxe sociální kurátorky pro mládež.

H 1: V okrese Strakonice jsou opatření v trestním řízení proti mladistvým častěji ukládána soudem pro mládež než orgány činnými v trestním řízení v přípravném řízení.

H 2: Nejvíce ukládanými opatřeními v trestním řízení proti mladistvým v okrese Strakonice jsou opatření výchovná.

K ověření výše uvedených hypotéz jsem jako základní techniku v rámci kvantitativního výzkumu zvolila analýzu dokumentů. Samotným nástrojem mého výzkumu se stala obsahová a sekundární analýza dat.

Empirická část mé práce a její výsledky prokázaly, že první hypotéza, „V okrese Strakonice jsou opatření v trestním řízení proti mladistvým častěji ukládána soudem pro mládež než orgány činnými v trestním řízení v přípravném řízení“, byla potvrzena. Ve sledovaném období soud pro mládež Okresního soudu Strakonice uložil u 178 mladistvých pachatelů trestné činnosti celkem 114 opatření. Naproti tomu orgány činné v trestním řízení rozhodly v trestní věci mladistvých pachatelů již v přípravném řízení pouze v 64 případech. Soud pro mládež tedy rozhodoval v 64 % případů, kdežto v přípravném řízení bylo rozhodnuto o 36 % případů.

Druhá hypotéza, „Nejvíce ukládanými opatřeními v trestním řízení proti mladistvým v okrese Strakonice jsou opatření výchovná“, byla naopak vyvrácena. Výchovná opatření byla uložena pouze u 2 % mladistvých pachatelů, naproti tomu nejčastěji využívanými opatřeními byla s 54 % opatření trestní. Druhým nejčastějším způsobem bylo alternativní řešení trestních věcí mladistvých, 44 % případů bylo vyřešeno tímto způsobem. Ochranná opatření nebyla během sledovaného období uložena vůbec. Výsledky mého výzkumu také dokazují, že se poměr ukládání jednotlivých opatření v průběhu pěti let příliš nelišil.

Domnívám se, že oba dva cíle výzkumu byl splněny. Podařilo se mi bylo zmapovat poměr opatření uložených orgány činných v trestním řízení v přípravném řízení a opatření uložených soudem pro mládež a díky výsledkům z této části výzkumu byla první stanovená hypotéza potvrzena. Druhá hypotéza byla sice vyvrácena, ale četnost jednotlivých uložených opatření byla zjištěna a empiricky doložena. V mé diplomové práci se mi podařilo zmapovat pětiletou praxi postupů v trestním řízení u mladistvých pachatelů v soudním okrese Strakonice. Jak jsem již v diskuzi zmínila,

je věcí polemiky a dalšího zkoumání, proč byla některá opatření ukládaná ve větší míře, proti tomu některá nebyla použita vůbec, přestože zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí užití široké škály řešení.

Nad rámec stanovených cílů práce, spíše pro dokreslení situace, jsem shrnula činnost strakonického střediska Probační a mediační služby ČR.

V souvislosti s výsledky empirické části mé práce mě napadá, že by bylo určitě zajímavé srovnání výsledků stejného výzkumu týkajícího se trestní praxe u mladistvých pachatelů v rámci celého Jihočeského kraje, či porovnání s kraji jinými, kde je nejenom jiná soudní praxe, ale i rozdílná struktura páchané kriminality. Předmětem dalšího rozsáhlejšího zkoumání by pak mohla být i účinnost ukládaných opatření ve vztahu k recidivě mladistvých pachatelů.

7. KLÍČOVÁ SLOVA

kriminalita

mladistvý

soudnictví

trestní řízení

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. 163 str. ISBN 80-7251-207-2.

DUBSKÝ, J., URBAN, L. *Sociální deviace*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. 90 str. ISBN 80-7251-202-1.

DURDÍK, T. Odnětí svobody u mladistvých delikventů. *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 9, str. 17 –21. ISSN 1212-866X.

DURDÍK, T. Odnětí svobody u mladistvých delikventů (2.). *Právo a rodina*. 2007, roč. 9, č. 10, str. 17 – 19. ISSN 1212-866X.

CHROMÝ, J. Kriminalita dětí – zamyšlení nad současnou právní úpravou. *Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 6, str. 1 – 8. ISSN 1212-866X.

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 str. ISBN 80-7201-493-5.

KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 114 str. ISBN 80-7187-022-6.

KOVÁŘOVÁ, D. Nad zákonem o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu praxe. *Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 9, str. 1 – 6. ISSN 1212-866X.

KOVÁŘOVÁ, D. Ochranná opatření pro mladistvé. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 8, str. 1 – 5. ISSN 1212-866X.

KOVÁŘOVÁ, D. Trestní opatření ukládaná mladistvým. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 6, str. 1 – 5, ISSN 1212-866X.

KOVÁŘOVÁ, D. Výchovná opatření pro mladistvé. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 9, str. 1 – 4. ISSN 1212-866X.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. 544 str. ISBN 80-7179-813-4.

LABÁTH, V. *Riziková mládež: možnosti potencionálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 str. ISBN 80-85850-66-4.

MAREŠOVÁ, A. Příčiny a podmínky kriminality mládeže. In: *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. 82 str. ISBN 978-80-7251-248-5.

MAREŠOVÁ, A. *Kriminalita v roce 2007* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci. 2009.[cit.15.07.2009]. Dostupné z: < <http://www.ok.cz/iksp/docs/358.pdf>>.

MAŠEK, D. Nová právní úprava trestního soudnictví pro mládež. *Právo a rodina*. 2004, roč. 6, č. 4, str. 1 – 7. ISSN 1212-866X.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 str. ISBN 80-7178-771-x

Metodický standard PMS pro práci s mladistvými [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z:< http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>.

NEČAS, S. Psychologické aspekty posuzování osobnosti mladistvých pachatelů trestné činnosti. In: *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. 82 str. ISBN 978-80-7251-248-5.

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2003.

Poslání a cíle PMS [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=21>.

Probace – dohled nad podmíněně odsouzenými [online]. [cit.04.05.2009].

Dostupné z: <http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=36>.

RŮŽIČKA, M., ŽEŽULOVÁ, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. 820 str. ISBN 80-7179-817-7.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 str. ISBN 80-86432-82-3.

SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000. 468 str. ISBN 80-7179-350-7.

ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 1199 str. ISBN 978-80-7179-375-5.

ŠÁMAL, P. *K vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. [cit.15.06.2009]. Dostupné z: <<http://octopus.juristic.cz/archiv/77208/octact>>.

ŠOUKAL, J. a kol. *Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2000. 96 str. ISBN 80-86412-05-9.

ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2008. 221 str. ISBN 978-80-7251-284-3.

ŠUBRT, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. In: *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. 82 str. ISBN 978-80-7251-248-5.

VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci. 2009. [cit.15.07.2009].

Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L., SOVÁK, Z. Nejvhodnější alternativy v trestním řízení s mladistvými pachateli. *Právo a rodina*. 2003, č. 2, str. 14 – 18. ISSN 1212-866X.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění.

Zabezpečovací detence [online].2009.[cit.15.07.2009].

Dostupné z: <<http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/zabezpecovaci-detence>>.

ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 2. přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. 108 str. ISBN 80-7251-200-5.

ZEZULOVÁ, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vyd. Brno, 1997. 248 str. ISBN 80-2101643-4.

ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminalita mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2001. 89 str. ISBN 80-7251-070-3.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 231 str. ISBN 80-864-73-08-2.

9. PŘÍLOHY

Abych alespoň nastínila situace, kdy a jakým způsobem bylo v trestních věcech mladistvých pachatelů postupováno, stručně popíšu v této části své práce dvě zcela rozdílné kazuistiky. Jedná se o mladistvé klienty, které mám coby sociální kurátorka pro mládež na starosti a s nimiž pracuji.

1. kazuistika – ml. František L., nar. 1990:

Rodinná a sociální anamnéza:

Ml. František L. pochází z úplné rodiny, spolu se sestrou je vychováván oběma rodiči. Je žákem středního odborného učiliště, kam dojíždí z místa bydliště. Dosud se nedopustil žádného provinění, nebyl ani řešen pro spáchání přestupku.

Trestná činnost:

V lednu 2008 bylo zahájeno trestní stíhání mladistvého pro provinění řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle ust. § 180d trestního zákona. Tohoto provinění se dopustil tím, že v jednom případě řídil osobní automobil, přestože není držitelem žádného řidičského oprávnění.

Ml. František se ke spáchání provinění během výslechu na Policii ČR doznal, svého činu litoval, byl si vědom toho, že řídit bez řidičského průkazu nesměl. V průběhu výslechu vyjádřil mladistvý souhlas s případným postupem podle ust. § 307 (podmíněné zastavení trestního stíhání) a podle ust. § 309 trestního řádu (narovnání), písemně také vyjádřil souhlas s případným uložením některého z výchovných opatření podle ust. § 15 ZSM.

K celému řízení mladistvý přistupoval velmi vstřícně, stejně jako jeho rodina, všichni ochotně spolupracovali se všemi institucemi.

Okresní státní zástupkyně následně rozhodla tak, že podle § 307 odst. 1 trestního řádu, trestní stíhání obviněného ml. Františka L. podmíněně zastavila a podle § 307 odst. 2 trestního řádu obviněnému ml. Františkovi L. stanovila zkušební dobu v trvání šesti měsíců.

Mladistvý se ve zkušební době osvědčil. V současné době absoluuje výcvik v autoškole, aby po řádném složení zkoušek získal řidičské oprávnění.

2. kazuistika – ml. Ondřej K., nar. 1990:

Rodinná a sociální anamnéza:

Ml. Ondřej K. byl po rozvodu manželství rodičů, asi od pěti let věku, vychováván pouze matkou, s otcem se stýkal sporadicky. Zhruba ve svých 15 letech, tj. v roce 2005, začal experimentovat s drogami, posléze se u něho rozvinula závislost na pervitinu. Ondřej od roku 2006 studoval na střední odborné škole studijní obor zakončený maturitou, jeho prospěch se však rapidně zhoršoval. V březnu 2008 studium ukončil a to z důvodu velkého počtu neomluvených absencí a kvůli opakovaným kázeňským postihům. Rodiče, kteří o synově drogovém abúzu věděli, se pokoušeli synovi pomoci. V roce 2008 mu vyhledali pomoc K – centra, kam ml. Ondřej docházel sporadicky. Na několik týdnů se odstěhoval k otci do jiného města, aby se dostal z vlivu drogové party. Od otce však musel odejít poté, co v jeho bytě ukradl peníze a jiné cenné věci. Otec věc oficiálně neřešil, ani nikde neohlásil. Matka se stále snažila svého syna omlouvat, a pomáhala mu tak, že za něho platila jeho dluhy a vyřizovala za něho oficiální úřední záležitosti. Poté, kdy i matce ukradl opakovaně v bytě peníze, na něho matka podala trestní oznámení a usilovala o zrušení synova trvalého pobytu v jejím bytě.

Trestná činnost:

V roce 2001 se dopustil ještě jako nezletilý přestupku proti pořádku ve státní správě, když úmyslně podpálil hromadu slámy. V té době nebyl Ondřej vzhledem k věku za přestupek odpovědný, proto se věc projednala se zákonnými zástupci nezletilého.

V roce 2002 oznámila městská policie, že přistihla tehdy dvanáctiletého Ondřeje, jak při návratu z kina kouří.

V roce 2007 bylo zahájeno trestní stíhání mladistvého pro provinění krádeže podle ustanovení § 247 odst. 1, písm. a) trestního zákona, spáchaného formou spolupachatelství, kterého se měl dopustit tím, že spolu s kamarádem odcizili peněženku s hotovostí 7 500,- Kč. V témže roce zahájil policejní komisař další trestní stíhání mladistvého pro provinění řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění

podle § 180d trestního zákona a pro provinění krádeže podle § 247 odst. 1, písm. a, b) trestního zákona, spáchaného pokračujícím jednáním. Tohoto provinění se Ondřej dopustil tím, že odcizil své matce osobní automobil, který následně řídil, dále v sázkové kanceláři přešel pult a odcizil z pokladny hotovost ve výši 1 600,- Kč. Také během letní brigády v místní firmě odcizil 3 sady vrtáků v hodnotě asi 8 000,- Kč, které se následně pokoušel zpeněžit.

Pro výše uvedená provinění byla na ml. Ondřeje *podána okresní státní zástupkyní obžaloba a soud pro mládež příslušného okresního soudu následně trestní stíhání obžalovaného mladistvého podmíněně zastavil podle § 307 odst. 1 trestního řádu, podle § 307 odst. 2 trestního řádu mu byla stanovena zkušební doba v trvání dvanácti měsíců a zároveň mu bylo uloženo podle § 15 odst. 2 písm. b) zák. č. 218/2003 Sb., ZSM, výchovné opatření, a to účast na probačním programu „Právo na každý den“.* Východiskem pro toto rozhodnutí byla skutečnost, že se mladistvý ke všem činům v plném rozsahu doznal, navrhl a souhlasil s postupem ve smyslu § 307 odst. 1. trestního řádu a souhlasil i s uložením některého z výchovných opatření. Zároveň vzniklou škodu zčásti uhradil, zčásti se dobrovolně zavázal uhradit ji ve splátkách.

Ještě ve zkušební době, tedy počátkem roku 2008 bylo zahájeno další trestní stíhání mladistvého Ondřeje, kdy na něho podala trestní oznámení vlastní matka, které odcizil z bytu hotovost ve výši 9 500,- Kč. Policejní komisařka čin klasifikovala jako pokračující provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) trestního zákona a provinění krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) trestního zákona, protože se krádeže dopustil opakovaně a v jednom případě spáchal čin vloupáním. V tomto řízení již byly vypracovány znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie s dětskou specializací, kdy znalci zkoumali Ondřejův duševní stav s ohledem na jeho drogovou závislost. Následně byla *okresní státní zástupkyní podána obžaloba a v roce 2009 byl ml. Ondřej soudem pro mládež příslušného okresního soudu uznán vinným ze spáchání výše uvedených provinění. Rozsudkem mu bylo uloženo podle § 24 odst. 1 písm. a) zák. č. 218/2003 Sb., ZSM, trestní opatření obecně prospěšných prací ve výměře 100 hodin, dále bylo obžalovanému mladistvému podle § 21 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., ZSM, ve spojení s § 72 odst. 2 písm. b) trestního zákona, uloženo*

ochranné léčení protitoxikomanické ve formě ambulantní a také povinnost zaplatit náhradu škody poškozené matce (podle § 228 odst. 1 trestního řádu).

S Ondřejovou matkou stejně jako se samotným mladistvým jsem dlouhodobě pracovala. Vím, že provinění, ze kterých byl obviněn a následně obžalován, nebyla jediná, kterých se jako mladistvý dopustil.

V současné době je již zletilý Ondřej K. podle mých informací ve výkonu trestu odnětí svobody. Z jakého důvodu byl ve věku 19 let vzat do vazby a za jaké trestné činy následně odsouzen, to již nevím. Určitě však neodpracoval obecně prospěšné práce, ani neuhradil škody, které svou trestnou činností způsobil.

Seznam zkratk

SPOD -	sociálně – právní ochrana dětí
PMS -	Probační a mediační služba České republiky
ZSM -	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže